

Opracowanie Strategii Rozwoju
Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii
na lata 2022-2027, z perspektywą do 2035 r.

**Zeszyt nr 1:
Raport z prac
przygotowawczych**

Górnośląsko
-Zagłębiowska
Metropolia

30 września 2021 r.

Wykaz zeszytów składających się na prace w ramach Strategii Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na lata 2022-2027, z perspektywą do 2035 r. (zwanej: Strategią Rozwoju GZM):

- **Zeszyt nr 1: Raport z prac przygotowawczych;**
- Zeszyt nr 2: Diagnoza Stanu GZM;
- Zeszyt nr 3: Obszary Funkcjonalne GZM (modyfikacja wersji z 3 czerwca 2022 r.);
- Zeszyt nr 4: Strategia Rozwoju GZM.

Spis treści

1	Wprowadzenie	4
2	Kluczowe wnioski ze wstępnych wywiadów z przedstawicielami GZM	5
3	Wyniki analizy propozycji i opinii interesariuszy	7
3.1	Założenia procesu badawczego	7
3.2	Przebieg badania	7
3.3	Profil uczestników	8
3.4	Omówienie wyników	11
4	Zestawienie kluczowych ustaleń i wniosków z przeglądu materiałów	26
4.1	Metodologia przeglądu	26
4.2	Podsumowanie wyników przeglądu – wnioski z analizy poszczególnych kategorii dokumentów	26
5	Kluczowe wnioski z analizy: Zarządzanie ryzykiem w toku realizacji etapów II-IV projektu	41
6	Kluczowe wnioski z Wykazu interesariuszy	42
	Załączniki	45

Niniejszy raport stanowi produkt I etapu zamówienia pn. Opracowanie Strategii Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na lata 2022-2027, z perspektywą do 2035 r. Zgodnie z zapisami OPZ, jest to Raport z prac przygotowawczych (zeszyt nr 1). Raport zawiera zestawienie zebranych wniosków z wywiadów IDI, wnioski z analizy odpowiedzi zgłoszonych w formularzu pozyskiwania opinii oraz syntetyczne zestawienie kluczowych ustaleń i wniosków z przeglądu materiałów związanych z realizacją Strategii Rozwoju GZM.

Załącznikiem do raportu jest prezentacja PowerPoint, stanowiącą jego skrót (**załącznik 2**).

Celem prac przygotowawczych była identyfikacja kluczowych uwarunkowań strategicznych, które będą brane pod uwagę podczas dalszych prac nad Diagnostyką oraz Strategią Rozwoju GZM. Prace na etapie przygotowawczym trwały od 13 lipca do 30 września 2021 r.

Niniejszy raport przedstawia wnioski z następujących działań badawczych:

- Pozyskanie za pomocą formularza propozycji i opinii interesariuszy na temat potrzeb, oczekiwań, wyzwań rozwoju GZM – wnioski znajdują się w rozdziale 3 raportu, natomiast wzór formularza stanowi **załącznik nr 3** do raportu;
- Przegląd materiałów związanych z realizacją przedmiotu zamówienia – kluczowe wnioski w rozdziale 4, pełna analiza w **załączniku nr 4**;
- Wnioski ze wstępnych indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami Zarządu GZM.

W ramach prac przygotowawczych przedstawiono także dokumenty o charakterze metodologicznym i organizacyjnym, w tym harmonogram projektu (**załącznik nr 5**), wykaz ryzyk (**załącznik nr 6**) oraz wykaz interesariuszy wraz z metodami ich angażowania (**załącznik 7**).

Przeprowadzono następujące spotkania: spotkanie inauguracyjne, spotkanie z władzami gmin członkowskich GZM (18 sierpnia 2021 r.), a także spotkania o charakterze roboczym z Zamawiającym.

Szczegółowy wykaz działań przedstawiony został w sprawozdaniach miesięcznych, przygotowanych na koniec lipca, sierpnia i września 2021 r.

2. Kluczowe wnioski ze wstępnych wywiadów z przedstawicielami GZM

Podczas realizacji prac w fazie przygotowawczej przeprowadzono rozmowy z przedstawicielami Zarządu GZM. Rozmowy miały na celu wstępną identyfikację kluczowych zagadnień, które będą wymagały analiz i rozstrzygnięć w całym procesie prac nad Strategią Rozwoju GZM.

Rozmowy przeprowadzono w formie swobodnych wywiadów eksperckich – metody odpowiedniej podczas badania kluczowych interesariuszy oraz osób o głębokiej wiedzy w przedmiotowym temacie. Metoda umożliwiła interesariuszom samodzielne wskazanie priorytetowych zagadnień.

Rozmowy przeprowadzono z następującymi osobami:

1. Kazimierz Karolczak – przewodniczący zarządu GZM;
2. Danuta Kamińska – wiceprzewodnicząca zarządu GZM;
3. Henryk Borczyk – wiceprzewodniczący zarządu GZM;
4. Grzegorz Kwitek – członek zarządu GZM;
5. Jacek Brzezinka – członek zarządu GZM.

W wyniku rozmów wyłoniono następujące zagadnienia, które znajdują odzwierciedlenie w priorytetyzacji badań na etapie diagnozy oraz analiz strategicznych na etapie tworzenia projektu Strategii Rozwoju GZM:

- **Zrównoważony rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy obszaru GZM** – czy konurbacja powinna rozwijać się przede wszystkim w oparciu o największe ośrodki miejskie (lokomotywy rozwoju), czy priorytetem dla GZM powinno być przede wszystkim wsparcie mniejszych gmin w niwelowaniu różnic rozwojowych w stosunku do tych większych miast? Czy Strategia Rozwoju GZM powinna umacniać lokalne specjalizacje ośrodków?
- **Wpływ GZM na planowanie przestrzenne i sieć osadniczą** – w jaki sposób GZM może pomóc w przezwyciężeniu problemów wynikających z nieskoordynowanej zabudowy obszarów poza większymi miastami (co stanowi obciążenie dla przyrody, ciągów komunikacyjnych i usług publicznych na terenie konurbacji)? Jak wspierać wykorzystanie tzw. *brownfieldów* (terenów przemysłowych, często położonych w centrach miast), a zniechęcać do zabudowy peryferyjnych terenów zielonych czy rolniczych? Gdzie lokować zabudowę przemysłową i logistyczną?
- **Wspólna marka GZM** – jaka powinna być relacja pomiędzy budową tożsamości i rozpoznawalności GZM a działaniami poszczególnych gmin? Czy docelowo GZM powinna być np. partnerem wszystkich ponadlokalnych wydarzeń, współorganizowanych przez gminy członkowskie? Jak budować pozytywną markę GZM wśród mieszkańców, turystów, inwestorów?
- **Nie tylko transport** – jakie powinny być priorytetowe pola działania GZM – oprócz transportu publicznego? Co przyniesie wartość dla mieszkańców i przełoży się na rozpowszechnienie wiedzy na temat funkcjonowania GZM, co pozytywnie wpłynie na potencjał do dalszych działań?
- **Delimitacja GZM i ewentualne zmiany administracyjne** – czy GZM ma obecnie optymalny zasięg przestrzenny – czy powinna włączać kolejne gminy, lub czy ewentualnie powinna ograniczyć swój obszar? Czy w celu rozwiązania problemów konurbacji przydatne byłoby przeprowadzenie dalszych reform administracyjnych, np. rozszerzenie kompetencji GZM, włączenie powiatów jako członków GZM, przejęcie roli powiatów?
- **Depopulacja miast** – jak wspierać tracące mieszkańców średnie i duże miasta, ponoszące konsekwencje przeszłej deindustrializacji, cechujące się jednak zwartą zabudową, dostępem do infrastruktury i usług publicznych?
- **Współpraca GZM z gminami i innymi interesariuszami** – szczególnie w kontekście otwartości na nowe projekty, chęci wdrażania dobrowolnych standardów itd.

Z przeprowadzonego badania, którego wnioski przedstawiono w kolejnym rozdziale, wynika, że zagadnienia te w istotny sposób odzwierciedlają perspektywę mieszkańców GZM. W szczególnym stopniu dotyczy to koordynacji polityki rozwoju, w tym zagospodarowania przestrzennego, na obszarze całej konurbacji.

3. Wyniki analizy propozycji i opinii interesariuszy

Niniejszy rozdział przedstawia wnioski z analizy propozycji i opinii interesariuszy, które pozyskano za pomocą otwartego formularza w okresie między 17 sierpnia a 26 września 2021 r.

3.1 Założenia procesu badawczego

Uchwała nr XXVIII/208/2020 Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 7 października 2020 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu Strategii Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na lata 2022-2027, z perspektywą do 2035 r., w tym trybu konsultacji, wskazuje na partycypacyjny charakter wspomnianego procesu poprzez zapewnienie szerokiej reprezentacji interesariuszy w procesie opracowania projektu Strategii Rozwoju GZM. Podczas prac nad strategią rozwoju jednostki samorządu terytorialnego działania partycypacyjne „stanowią część procesu budowania wspólnoty lokalnej i podejmowania decyzji wspólnie przez samorząd i mieszkańców. Celem konsultacji jest wspólne opracowanie dokumentu strategii, a w perspektywie współpraca na etapie jej realizacji”¹. Dzięki zaangażowaniu interesariuszy Strategia Rozwoju GZM będzie wyrażać cele i dążenia społeczności lokalnej, odpowiednio wyważone w celu zapewnienia spójności.

Pozyskanie opinii i propozycji mieszkańców to działania badawcze, zrealizowane na etapie prac przygotowawczych, zgodnie z założeniami wskazanymi w Opisie Przedmiotu Zamówienia. Działanie było adresowane do wszystkich mieszkańców GZM i miało charakter otwarty: każda chętna osoba mogła wypełnić formularz zamieszczony w Internecie lub w formie papierowej. Badanie pozwoliło na wstępne rozpoznanie poglądów mieszkańców zainteresowanych rozwojem GZM na kwestie, takie jak: kluczowe problemy, atuty, wizja rozwoju GZM oraz proponowane działania. Dzięki zastosowaniu pytań zamkniętych i otwartych zarówno umożliwiono uczestnikom jednoznaczne odniesienie się do wskazanych zagadnień, jak i pozostawiono pole do w pełni indywidualnego wkładu. Interpretując wyniki procesu, należy pamiętać, że badanie nie jest sondażem przeprowadzonym na próbie reprezentatywnej. Wyniki mogą jednak posłużyć do wstępnej priorytetyzacji problemów i zagadnień oraz stanowić podstawę do szczegółowego planowania dalszych działań badawczych i analitycznych, a także inspirację do ustaleń strategicznych. W dalszym procesie prac nad Strategią Rozwoju GZM kluczową rolę odegra triangulacja metod i źródeł (wzajemna weryfikacja i pogłębienie badań ilościowych, jakościowych, analizy danych zastanych itd.).

3.2 Przebieg badania

Pozyskanie opinii zostało poprzedzone opracowaniem odpowiedniego formularza (**załącznik nr 3**). Treść i zakres pytań zostały przygotowane w taki sposób, aby pytania były zrozumiałe, dotyczyły kluczowych zagadnień, a czas wymagany na wypełnienie nie był zbyt długi (co przekładałoby się na mniejszą liczbę odpowiedzi). Uwzględniono krótkie pytania otwarte, które umożliwiły uczestnikom samodzielne wypowiedzi (potencjalnie wykraczające poza propozycje i hipotezy autorów ankiety). Zaletą pytań otwartych jest też możliwość zrozumienia związków pomiędzy poszczególnymi zagadnieniami oraz sposobu myślenia na temat problemów i wyzwań GZM.

Badanie zostało przeprowadzone w dniach 17 sierpnia – 26 września 2021 r. W sumie zebrano 1 318 odpowiedzi. Przy uwzględnieniu weryfikacji profilu demograficznego respondentów (patrz niżej) jest to liczba w pełni wystarczająca do identyfikacji istotnych wniosków.

Badanie prowadzone było przede wszystkim za pośrednictwem Internetu, poprzez otwartą ankietę z wykorzystaniem narzędzia Google Forms. Ankieta promowana była za pośrednictwem stron internetowych i mediów społecznościowych GZM, gmin członkowskich oraz Wykonawcy. Narzędzie zapisywało tylko kompletne (dokończone) odpowiedzi, przy czym pytania zamknięte wymagały zaznaczenia odpowiedzi (z możliwością wyboru opcji „nie mam zdania” w pytaniach merytorycznych oraz „nie chcę udzielać tej informacji” w pytaniach tzw. metryczki). W pytaniach

¹ Strategia rozwoju gminy. Poradnik praktyczny, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 2020.

otwartych pojawiały się puste odpowiedzi lub zapisy typu „nie mam zdania”, jednakże stanowiły one zdecydowaną mniejszość – przeważnie uczestnicy procesu nie mieli problemu z udzieleniem przynajmniej krótkiej, rzeczowej odpowiedzi. W sumie przez formularz zebrano 1 024 odpowiedzi.

Uzupełniającą prowadzono badania również metodą tradycyjną, tj. z wykorzystaniem papierowych wersji formularza. Formularz w tej formie był dystrybuowany wraz z magazynem „W Metropolii” (nr 6, sierpień/wrzesień 2021), podczas wydarzeń kulturalnych i branżowych na terenie Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (Festiwal miejskich innowacji MiastoLab – 2-5 września 2021 r., spotkanie Klubu Myśli Ekologicznej – 7 września 2021 r. oraz I Metropolitalne Dni Energii – 24-25 września 2021 r.), a także w Punktach Obsługi Pasażera ZTM. W ten sposób uzyskano 294 odpowiedzi, które zostały następnie zdigitalizowane.

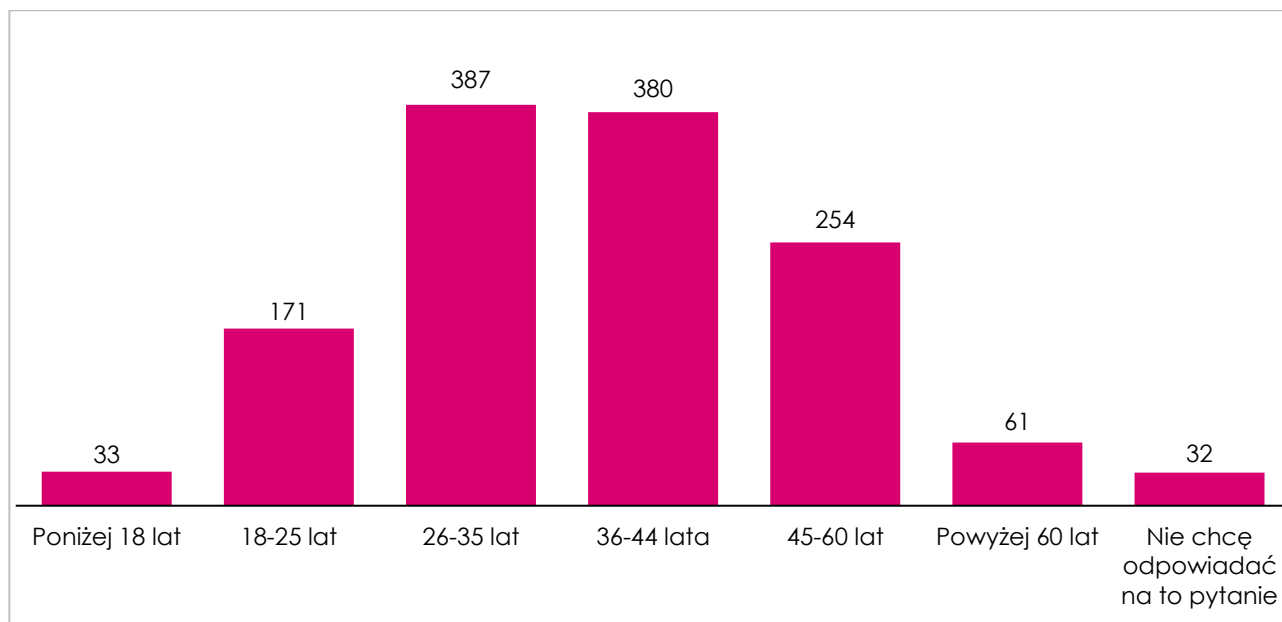
3.3 Profil uczestników

Ankieta zawierała pytania dot. profilu uczestników. Miały one na celu przede wszystkim określenie, w jakim stopniu struktura uczestników procesu odpowiada przekrojowi mieszkańców GZM. Metryczka umożliwiała następnie identyfikację różnic w odpowiedziach pomiędzy poszczególnymi grupami odpowiadających, co zostało uwzględnione w kolejnym podrozdziale.

Wiek uczestników

Ankieta skierowana była do osób w każdym wieku. Na profil uczestników przekładały się jednak czynniki, takie jak struktura demograficzna GZM, a także poziom zainteresowania sprawami publicznymi, aktywne śledzenie stron www oraz mediów społecznościowych GZM i gmin GZM, uczestnictwo w wydarzeniach itp. Zdecydowaną większość uczestników stanowiły osoby w młodym i średnim wieku (26-60 lat). Pozytywnym zjawiskiem jest odpowiedni udział grupy wiekowej 18-25 lat, a także osób pomiędzy 45. a 60. rokiem życia.

Rys. 1. Uczestnicy według wieku

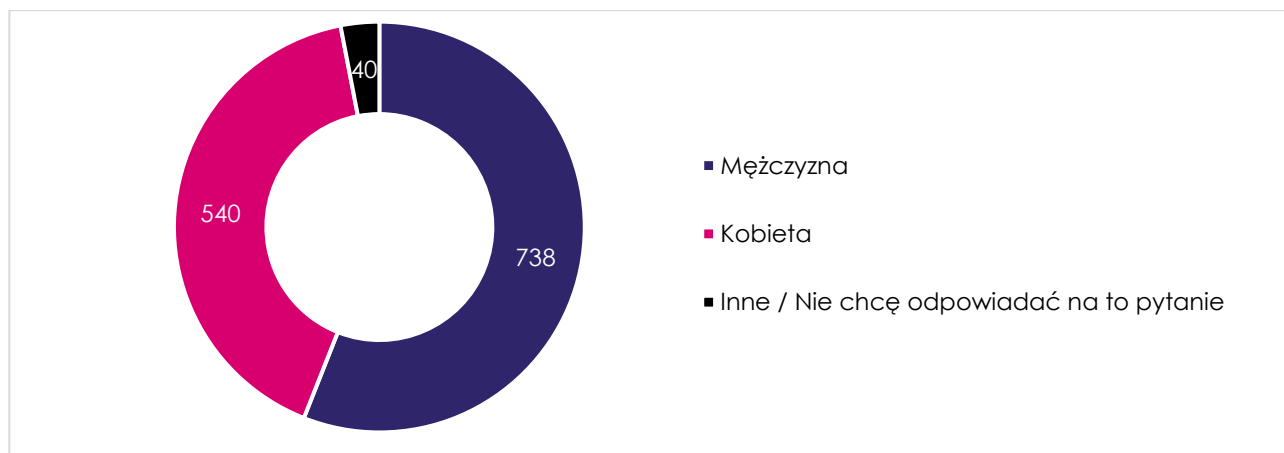
Znacznie mniej, w porównaniu do struktury demograficznej gmin GZM, było natomiast osób poniżej 18. oraz tych powyżej 60. roku życia. Ze względu na szczególne uwarunkowania osoby z tych grup w mniejszym stopniu odpowiadają na tego typu uniwersalne badania – większą rolę odgrywają bariery kompetencyjne, komunikacyjne i cyfrowe. Informacje na temat potrzeb tych grup pojawiały się jednak w pewnym zakresie w odpowiedziach (np. za pośrednictwem rodziców czy dorosłych dzieci). Na kolejnych etapach prac ważne będzie zapewnienie odpowiedniej reprezentacji perspektywy tych grup wiekowych poprzez udział wyspecjalizowanych organizacji oraz

uwzględnienie ich szczególnych potrzeb w analizach strategicznych. Ważnym zasobem powinny być także raporty „Metropolia przyjazna seniorom” oraz „Młodzi robią Metropolię”, przygotowane partycypacyjnie przez GZM, przy udziale wspomnianych grup demograficznych, w ostatnich latach.

Płeć uczestników

Wśród uczestników badania większość stanowili mężczyźni. Dysproporcja była większa wśród uczestników do 35. roku życia, natomiast zmniejszała się w wyższych kategoriach wiekowych. W celu zrównoważenia efektu dysproporcji odpowiedzi na poszczególne pytania były również analizowane w odniesieniu do płci uczestników, aby w ten sposób zidentyfikować kwestie szczególnie istotne dla kobiet i mężczyzn. Odpowiednie uwzględnienie perspektywy obydwu grup będzie istotne także na dalszych etapach prac nad Strategią Rozwoju GZM.

Rys. 2. Liczba uczestników według płci

Reprezentacja geograficzna

Pytania przedstawione mieszkańcom dotyczyły teraźniejszości i przyszłości całej GZM – nie miały służyć do porównania jakości życia w poszczególnych 41 gminach członkowskich. Mieszkańcy GZM, w większym stopniu niż w innych regionach Polski, pracują, uczą się i spędzają czas wolny nie tylko na terenie swojej gminy, ale także migrują wewnątrz w ramach GZM. Z tego powodu oprócz pytania o miejsce zamieszkania pojawiło się drugie, w którym proszono uczestników o zaznaczenie gmin (do 10), które dobrze znają z codziennego życia. Pełna tabela z odsetkami została zawarta jako załącznik nr 1 na końcu raportu. Ogółem 85% uczestników (1 143 osób) udzieliło odpowiedzi na pytanie dot. miejsca zamieszkania i wskazało jedną z gmin GZM².

Pytania o miejsce zamieszkania oraz znane gminy miało na celu przede wszystkim zweryfikowanie, czy formularz został wypełniony przez osoby żyjące w pełnym przekroju gmin GZM. Należy pamiętać o znaczących różnicach w liczbie mieszkańców pomiędzy poszczególnymi gminami – w najmniejszych z nich mieszka jedynie 0,5% lub mniej mieszkańców GZM, co przekładało się na mniejszą liczbę wskazań, szczególnie gdy chodzi o bardziej peryferyjne gminy, o mniej rozwiniętym rynku pracy czy ofercie edukacyjnej. Ostatecznie jednak mniejsze gminy wiejskie okazały się delikatnie nadreprezentowane wśród odpowiedzi uczestników badania.

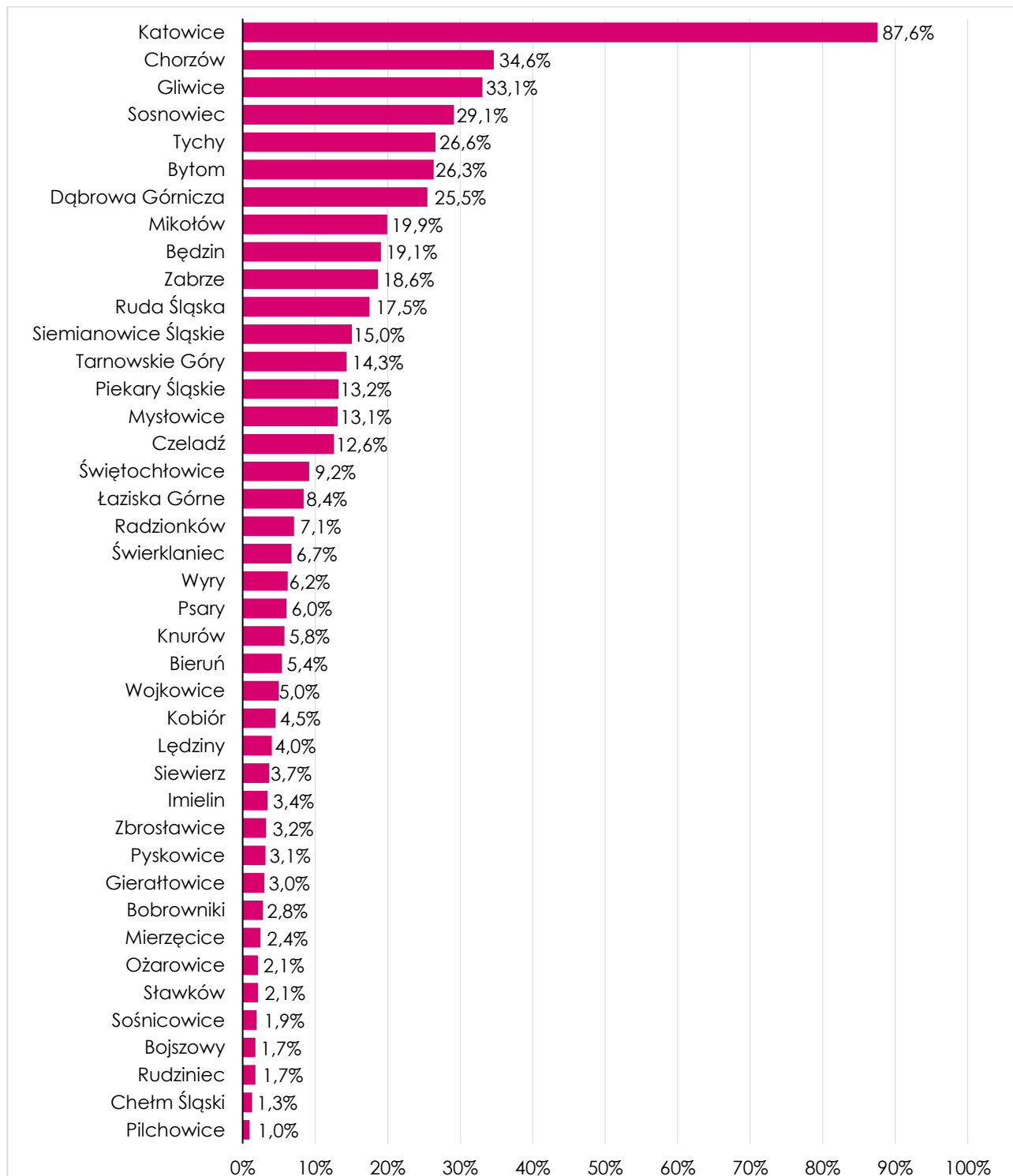
Poniższy wykres pokazuje, jaki odsetek osób wypełniających ankietę wskazał na dobrą znajomość danej gminy. Zdecydowanie najczęściej wskazano Katowice, które zna 88% uczestników, przy czym 23% uczestników wskazało na to miasto jako miejsce zamieszkania (a więc więcej niż wynosi udział Katowic w populacji GZM). Pozostałe największe miasta uzyskały wyniki na poziomie 15-35%, natomiast małe gminy wiejskie uzyskały odpowiednio mniej odpowiedzi. W niektórych mniejszych

² Pozostałe osoby odmówiły odpowiedzi na to pytanie, wskazały kilka gmin, ew. określiły się jako osoby pracujące/uczące się na terenie GZM, jednak zamieszkujące w jednej z gmin sąsiedzkich.

gminach proces cieszył się wysoką, w odniesieniu do populacji, popularnością (Psary, Łaziska Górne, Wiry).

Należy jednak pamiętać, że badanie nie jest sondażem na reprezentatywnej próbie – odpowiedzi służą przede wszystkim do weryfikacji ewentualnych znaczących luk w puli uczestników na poziomie różnych typów gmin.

Rys. 3. Odsetek wskazań w pytaniu dot. znajomości danej gminy (wielokrotny wybór)

Poniższa tabela wskazuje na odsetek mieszkańców poszczególnych rodzajów gmin w populacji GZM oraz odsetek wskazań przez uczestników. W porównaniu do populacji nieco rzadziej formularz wypełniły osoby zamieszkujące miasta na prawach powiatu (poza Katowicami), natomiast częściej mieszkańcy pozostałych typów gmin – wiejskich, miejskich oraz miejsko-wiejskich. Wciąż oznacza to jednak, że dwie na trzy odpowiedzi zostały udzielone przez osoby wskazujące na zamieszkanie w mieście na prawach powiatu. Miasta były też często wskazywane jako znane uczestnikom badania.

Tab. 1. Uczestnicy według rodzaju gminy zamieszkania

Rodzaj gminy	Udział w populacji ³	Odsetek wskazań (miejsce zamieszkania)
Gmina wiejska	6,6%	9,5%
Gmina miejsko-wiejska	1,3%	1,3%
Gmina miejska	15,1%	21,5%
Miasto na prawach powiatu	77,0%	67,6%

3.4 Omówienie wyników

Właściwa część formularza zawierała pięć pytań o charakterze zamkniętym lub otwartym. Pytania miały na celu identyfikację głównych wyzwań stojących przed GZM, a także opinii na temat potencjału, możliwości rozwoju i działań, które powinny być realizowane.

Odpowiedzi na poszczególne pytania zostały omówione poniżej. Wątki wskazywane w pytaniach zamkniętych są szerzej interpretowane w omówieniu wniosków z pyt. 4-5.

1. Ocena jakości warunków życia

Pytanie nr 1 brzmiało: „Jak Pani/Pan ocenia jakość warunków życia w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii? Prosimy o zaznaczenie odpowiedzi dla każdej kategorii”. Było to pytanie zamknięte, złożone z serii szczegółowych pytań jednokrotnego wyboru, dot. poszczególnych kategorii: dla każdej ze wskazanych kategorii możliwe było udzielenie odpowiedzi w pięciopunktowej skali Likerta: „bardzo złe”, „złe”, „średnie”, „dobre”, „bardzo dobre” lub „nie mam zdania”. Ta ostatnia odpowiedź była wskazywana na szerszą skalę (17% i więcej) w odniesieniu do oceny **dostępu do żłobków, przedszkoli i szkół oraz ich jakości**, a także **kategorii związanych z przedsiębiorczością** – w naturalny sposób dotyczą one jedynie części mieszkańców.

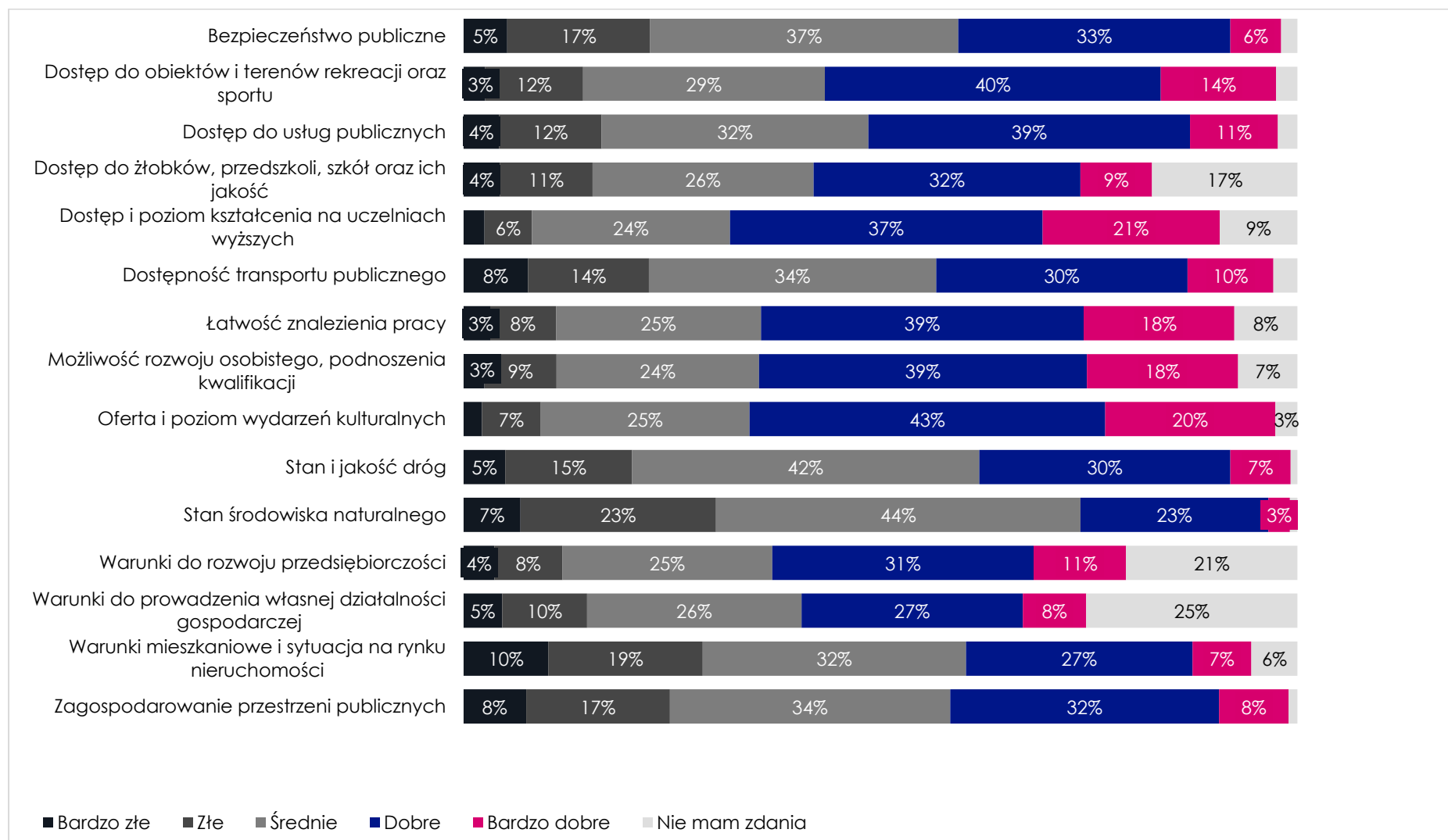
Choć pomiędzy ocenami w poszczególnych kategoriach widać znaczące różnice, uczestnicy procesu stosunkowo pozytywnie oceniają jakość życia w Metropolii. Najczęstsze odpowiedzi to „dobre” lub „średnie”. W prawie każdej kategorii oceny pozytywne („dobre” lub „bardzo dobre”) przeważają nad negatywnymi („złe” lub „bardzo złe”).

Najniżej jakość życia w GZM mieszkańcy oceniają w odniesieniu do **stanu środowiska naturalnego** – w tej kategorii udzielono najwięcej odpowiedzi negatywnych (30%), najmniej zaś pozytywnych (26%). Kolejne kategorie o dużym udziale niskich ocen to **warunki mieszkaniowe i sytuacja na rynku nieruchomości** oraz **zagospodarowanie przestrzeni publicznych**. Dla części mieszkańców problem stanowi **bezpieczeństwo publiczne** oraz **dostępność transportu publicznego**, a także **stan i jakość dróg**.

³ GUS, Ludność: stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan na dzień 30.06.2021 r.).

Najwyższy odsetek pozytywnych ocen wskazano w kategorii **oferta i poziom wydarzeń kulturalnych, łatwość znalezienia pracy, możliwości rozwoju osobistego i podnoszenia kwalifikacji** oraz **dostęp i poziom kształcenia na uczelniach wyższych** (37-43% ocen „dobrych” i 18-21% „bardzo dobrych”). Inne kategorie o wysokich ocenach to dostęp do obiektów i terenów rekreacji oraz i sportu oraz dostęp do usług publicznych (urzędy, służba zdrowia, pomoc społeczna).

Rys. 4. Oceny jakości życia według czynników

Odpowiedzi udzielane przez kobiety i mężczyzn były bardzo zbliżone. Mężczyźni bardziej krytycznie oceniali **dostęp do transportu publicznego** oraz **bezpieczeństwo publiczne**, natomiast kobiety: **łatwość znalezienia pracy** oraz **stan dróg**.

Większe różnice wystąpiły pomiędzy poszczególnymi kategoriami wiekowymi. Osoby w wieku 60+ bardziej krytycznie oceniały **bezpieczeństwo publiczne**, **dostęp do usług publicznych**, **możliwości znalezienia pracy** czy **oferę kulturalną**. Choć odpowiedzi w tej grupie nie były liczne, stanowi to ważny sygnał, dotyczący konieczności uwzględnienia szczególnych potrzeb tej grupy w działaniach rozwojowych. Te negatywne oceny w mniejszym zakresie obserwowano także w grupie wiekowej 45-60 lat. Osoby w wieku 26-44 lata relatywnie negatywnie oceniały **dostępność transportu publicznego**, co może wiązać się z wysokim poziomem zmotoryzowania w tej grupie. Natomiast wśród najmłodszych respondentów (do 25. roku życia) nieco gorzej oceniano **dostęp i poziom kształcenia na uczelniach wyższych** oraz **łatwość znalezienia pracy** (choć i wśród nich przeważały oceny pozytywne), oraz, wśród osób do 18. Roku życia, **dostęp do obiektów i terenów rekreacji i sportu**.

2. Największe wyzwania stojące przed GZM do 2027 r.

Pytanie nr 2 brzmiało: „Jakie Pani/Pana zdaniem są największe wyzwania stojące przed Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią do 2027 roku? Prosimy o zaznaczenie maksymalnie 10 odpowiedzi”. Było to pytanie zamknięte, wielokrotnego wyboru.

Podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, na pierwszy plan wysunęły się zagadnienia związane ze środowiskiem: odpowiedź **ziemia, powietrze, woda – prowadzenie działań ukierunkowanych na poprawę jakości środowiska** została wskazana przez niemal dwie trzecie osób wypełniających formularz. Kolejne trzy odpowiedzi również były związane z szeroko pojętym zrównoważonym rozwojem: było to **zwiększenie dostępności przyjaznego środowiska transportu zbiorowego, w szczególności szynowego, transformacja przemysłowa (górnictwo) oraz tworzenie szerokiej oferty transportu, zapobiegającej wykluczeniu komunikacyjnemu**. Choć w poprzednim pytaniu transport publiczny w GZM był przez większość uczestników oceniany średnio lub dobrze, zagadnienie uznawane jest w dalszym ciągu za kluczowe wyzwanie. Ważną rolę odgrywa tu na pewno także skojarzenie GZM ze zintegrowaną komunikacją publiczną na terenie konurbacji.

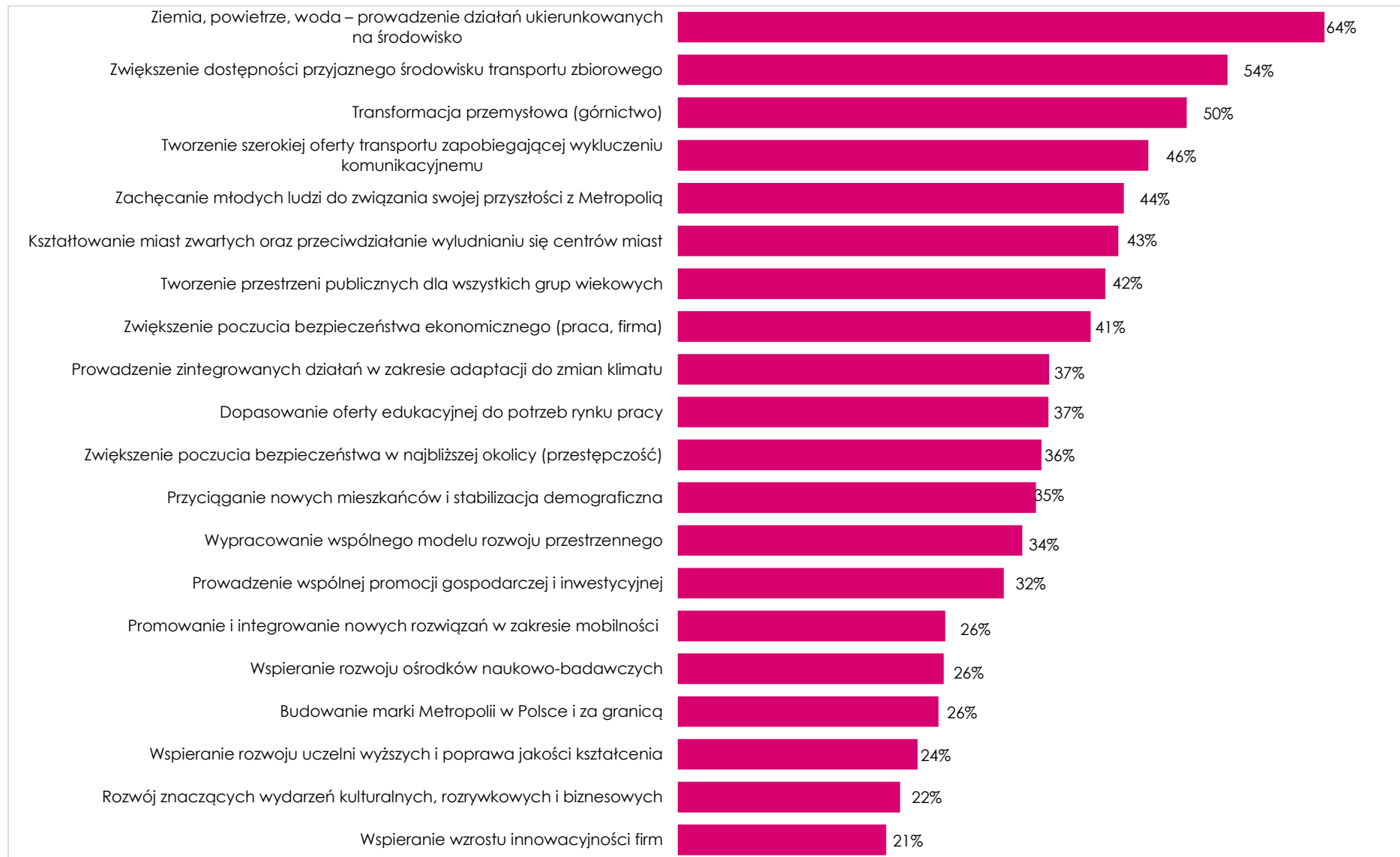
Kolejna często wskazywana odpowiedź to **zachęcanie młodych ludzi do związania swojej przyszłości z Metropolią, kształtowanie miast zwartych** (o intensywnej, wielofunkcyjnej zabudowie, w której można wygodnie poruszać się pieszo i transportem publicznym, z dostępem do lokalnych usług, miejsc pracy i terenów zielonych) oraz **przeciwdziałanie wyludnianiu się centrów miast**. Mieszkańcy dostrzegają wyzwania związane z negatywnymi trendami demograficznymi i chaotyczną suburbanizacją. Proces ten jest obserwowany we wszystkich polskich metropoliach, jednak na obszarze GZM jest jeszcze trudniejszy do mitygacji ze względu na wielość gmin oraz prognozowany spadek liczby mieszkańców w miastach rdzenia GZM oraz wzrost liczby mieszkańców w gminach wiejskich⁴.

Ranking wyzwań według ocen przebiega w zbliżony sposób dla kobiet i mężczyzn. Kobiety nieco częściej wskazywały na kwestie związane ze **środowiskiem, bezpieczeństwem ekonomicznym i edukacją dostosowaną do potrzeb rynku pracy**, natomiast mężczyźni w większym stopniu wskazywali na wyzwania dotyczące **transportu publicznego i polityki przestrzennej**.

Pewne różnice wystąpiły także wśród odpowiadających z różnych grup wiekowych. Dla osób 60+ jeszcze istotniejsze okazało się **tworzenie przestrzeni publicznych, uwzględniających potrzeby osób w różnym wieku, zwiększenie poczucia bezpieczeństwa w najbliższej okolicy** oraz, co ciekawe, **zachęcanie młodych do związania swojej przyszłości z Metropolią**. Dla osób w wieku 45-60 lat wyjątkowo istotne, w porównaniu do średnich wyników, okazało się **bezpieczeństwo ekonomiczne**. Osoby do 35. roku życia zwróciły zaś szczególną uwagę na **kwestie związane z transportem publicznym**.

⁴ GUS, Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), 2017.

Rys. 5. Największe wyzwania stojące przed GZM do 2027 r. (wielokrotny wybór)

3. Najważniejsze zalety GZM

Pytanie nr 3 brzmiało: „Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze zalety Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii? Prosimy o wskazanie maksymalnie 5 odpowiedzi”. Było to pytanie zamknięte, wielokrotnego wyboru.

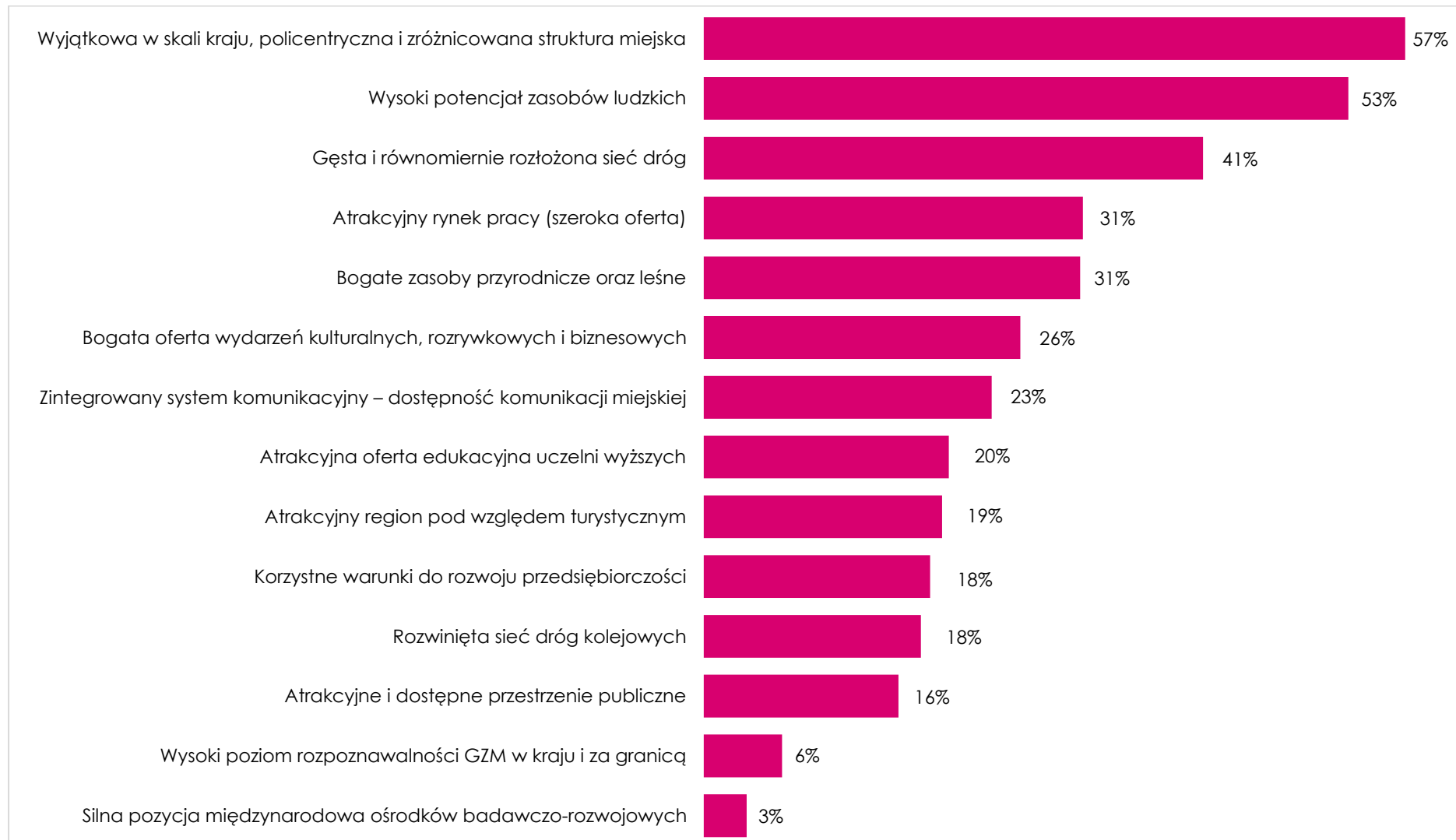
Prawie 60% badanych wskazało na odpowiedź: **wyjątkowa w skali kraju struktura miejska, na którą składa się wiele blisko siebie położonych gmin, o zróżnicowanym charakterze przestrzennym i urbanistycznym**. Mieszkańcy dostrzegają szczególne wyzwania transportowe, organizacyjne czy przestrzenne, wynikające z policentrycznego charakteru konurbacji, niemniej uznają tę cechę także za główny walor na różnych płaszczyznach. Mieszkańcy bardzo często wskazują również na **wysoki potencjał zasobów ludzkich** (53%) oraz **gęstą i równomiernie rozłożoną sieć dróg** (41%). Na uwagę zasługuje relatywnie częste docenienie **bogatych zasobów przyrodniczych i leśnych** (31%); niskie oceny jakości środowiska naturalnego wynikają przede wszystkim z jakości powietrza, a czasem również z obaw, że istniejące zasoby przyrodnicze zostaną zabudowane. **Atrakcyjna oferta edukacyjna uczelni wyższych**, choć wysoko oceniana w pyt. 1., nie jest uznawana za jedną z kluczowych zalet Metropolii (około 20% wskazań). Może to wynikać choćby z porównania GZM do innych ośrodków akademickich w Polsce (np. Krakowa, Wrocławia, Warszawy), ale także z faktu, że osoby po 30. roku życia mają mniejszy codzienny kontakt z uczelniami i nie uznają ich za aż tak istotne.

Wśród atutów sporadycznie wskazywano **wysoki poziom rozpoznawalności GZM w kraju i za granicą** – wynika to zapewne z wyrażanego w odpowiedziach na pytania otwarte przekonania o utrzymującym się nie najlepszym zewnętrznym wizerunku konurbacji, a także niskiej rozpoznawalności samej GZM jako instytucji – oraz **silną pozycję międzynarodową ośrodków badawczo-rozwojowych**.

W odpowiedziach kobiet i mężczyzn można zauważyć pewne różnice. Kobiety częściej od średniej wskazały wśród zalet na **wyjątkową strukturę miejską, zasoby przyrodnicze i leśne, ofertę wydarzeń kulturalnych, rozrywkowych i biznesowych** oraz **ofertę edukacyjną**. Mężczyźni natomiast częściej wskazywali na **wysoki potencjał zasobów ludzkich, jakość dróg i atrakcyjny rynek pracy**.

Różnice pomiędzy odpowiedziami osób w różnym wieku były niewielkie. W porównaniu do średnich, osoby najstarsze zwróciły szczególną uwagę na **wysoki potencjał zasobów ludzkich** oraz **zasoby przyrodnicze**, natomiast rzadziej wskazywały walor w postaci **atrakcyjnego rynku pracy**. Ten ostatni rzadziej był wskazywany również przez osoby dopiero rozpoczynające karierę zawodową (18-25 lat).

Rys. 6. Zalety GZM (wielokrotny wybór)

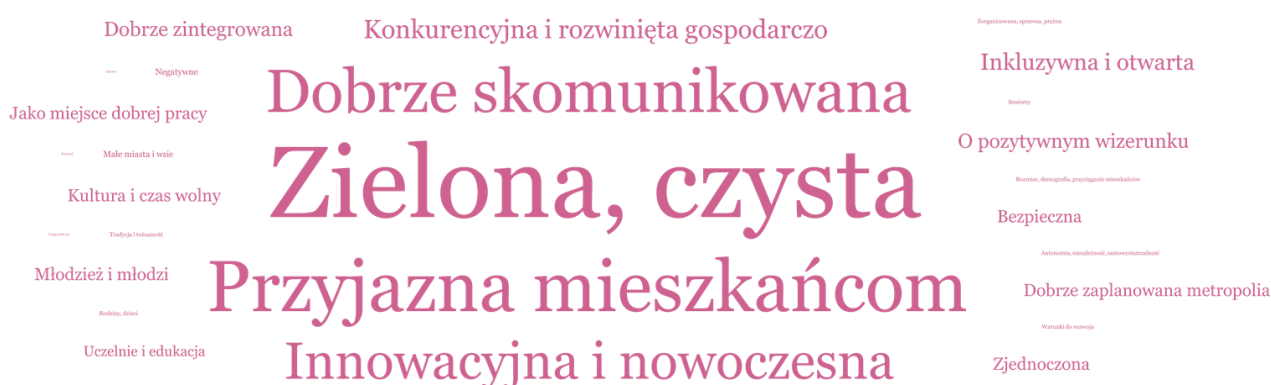
4. Wizja GZM w 2035 r.

Pytanie nr 4 brzmiało: „Prosimy o dokończenie sformułowania: Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia w 2035 roku powinna być...”. Było to pytanie otwarte, z krótkim polem na odpowiedź.

Odpowiedzi na pytanie analizowane były zgodnie z metodologią inspirowaną, tzw. teorią ugruntowaną. W odróżnieniu od pytań zamkniętych pytania otwarte pozwalają uczestnikom na samodzielne wyrażenie myśli i łączenie wątków, bez opierania się na uprzednio sformułowanej kafeterii odpowiedzi. Aby wykorzystać ten walor pytania, przeprowadzono następujący proces analityczny:

1. Wstępna weryfikacja odpowiedzi – na tym etapie odliczono 175 odpowiedzi, które były puste (np. losowy ciąg znaków), niezwiązane z tematem lub niemożliwe do odczytania (w przypadku ankiet wypełnianych ręcznie).
2. Tworzenie kategorii – w wyniku wstępnej analizy wypowiedzi dokonano identyfikacji i grupowania kodów. Kategorie są stosunkowo szerokie i odzwierciedlają zespół wątków i zagadnień, zbliżonych tematycznie i często współwystępujących.
3. Przypisanie wypowiedzi do kategorii – poszczególne wypowiedzi przypisano co do zasady do jednego lub więcej kodu w celu ilościowego określenia częstotliwości występowania danego zagadnienia.
4. Analiza wypowiedzi w najliczniej reprezentowanych kategoriach – w przypadku kategorii, do których przypisano przynajmniej 5% spośród merytorycznych wypowiedzi, dokonano przeglądu, którego syntetyczne wyniki zostały przedstawione poniżej.

Rys. 7. Mapa słów kluczowych, wskazywanych przez respondentów w pytaniu dot. wizji rozwoju GZM w 2035 r. (według kategorii)

Zielona, czysta metropolia (36% udziału wśród merytorycznych odpowiedzi)

Według mieszkańców GZM w 2035 roku powinna być przede wszystkim ekologiczna. Uczestnicy wyrażali tę wizję, używając słów, takich jak: zielona, mniej zanieczyszczona, czysta, ekologiczna, eko, zrównoważona, dbająca o środowisko/przyrodę/tereny zielone, zeroemisyjna, wolna od smogu.

Dla mieszkańców GZM problemy ekologiczne mają bardzo lokalny, codzienny charakter. Częściej niż globalnymi zmianami klimatu mieszkańcy martwią się problemem smogu pochodzącego z niskiej emisji, transportu samochodowego i przemysłu. W wielu wypowiedziach jakość powietrza jest łączona z negatywnym wizerunkiem GZM. Mieszkańcy liczą, że działając na rzecz poprawy jakości powietrza, GZM przyczyni się także do poprawy swojej marki w kraju i za granicą. Wypowiedzi zdradzają ostrożny optymizm co do rozwiązania problemu, aczkolwiek także zniecierpliwienie przedłużającym się procesem odchodzenia od węgla w energetyce i ciepłownictwie. Oprócz modernizacji ogrzewania najczęściej liczą na poprawę jakości powietrza poprzez rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego.

Zbliżona zależność pojawia się w kontekście gospodarki odpadami. W niektórych wypowiedziach, zdradzających wyższe kompetencje w zakresie tematyki związanej ze zrównoważonym rozwojem, pojawiają się odniesienia np. do gospodarki obiegu zamkniętego, jednak ogólnie częściej mówi się po prostu o czystości, rozumianej także (co widoczne jest w odniesieniu do pyt. 5) jako rozwiązanie problemu zaśmieconych czy zaniedbanych terenów leśnych i miejskich itp.

Innym ważnym zagadnieniem jest ochrona terenów zielonych przed „betonozą”, chaotyczną zabudową – zarówno w centrach miast, jak i na dalekich peryferiach. Choć mieszkańcy GZM nie najlepiej oceniają dostęp do mieszkań (patrz pyt. 1), obawiają się jednocześnie, że nowe osiedla mogą wypierać tereny zielone, cenione jako miejsce wypoczynku i rekreacji. Jest to jedno z nielicznych zagadnień, w przypadku którego mieszkańcy obawiają się, że GZM roku 2035 może nie być wcale lepsza od stanu aktualnego.

Choć GZM to aktywny obszar górniczy, zagadnienie transformacji energetycznej i odchodzenia od wydobywania węgla nie pojawiało się aż tak często w wizji dalszej przyszłości. Uczestnicy badania patrzą na węgiel przede wszystkim z perspektywy niechętnych użytkowników lub osób dotkniętych skutkami spalania węgla. Niektórzy zwracają jednak uwagę bezpośrednio na proces zamykania kopalń i konieczność podjęcia odpowiednich kroków w celu mitygacji negatywnych skutków społecznych i środowiskowych.

Popularność odpowiedzi związanych z szeroko pojętą ochroną środowiska wskazuje na wysoki poziom oczekiwań mieszkańców w tym zakresie. Wyniki świadczą również o tym, że zagadnienia globalne, takie jak walka ze zmianami klimatu i zrównoważony rozwój, powinny być komunikowane w odniesieniu do lokalnych, codziennych problemów, np. walki ze smogiem, ochrony terenów zielonych, walki z zaśmiecaniem. Badanie potwierdziło, że zieloność może być słowem-kluczem, wyrażającym różne powiązane dążenia, odnoszące się do zrównoważonego rozwoju i poprawy wizerunku regionu.

Metropolia przyjazna mieszkańcom (24%)

Duża część mieszkańców wskazywała, że GZM w 2035 r. powinna być: przyjazna mieszkańcom, przyjazna do życia, o dobrej jakości życia, odpowiadająca na potrzeby mieszkańców, spełniająca oczekiwania mieszkańców, wygodna. Wypowiedzi przypisane do tej kategorii często zawierały również doprecyzowanie, wpisujące się w jedną z pozostałych popularnych kategorii, najczęściej odnośnie do usług publicznych (szczególnie transportu publicznego) oraz dostępu do terenów zielonych. Część osób podkreślała, że aby GZM odpowiadała na potrzeby mieszkańców, musi rzeczywiście wstąpić w ich głosy. W niektórych wypowiedziach wyrażano napięcie pomiędzy interesem mieszkańców a innymi interesariuszami, np. „miasto dla ludzi, nie tylko dla biznesu” czy „dla ludzi, nie dla urzędników” – wskazuje to na wagę konsultacji społecznych i partycypacyjnego podejmowania decyzji, co buduje społeczne zrozumienie i poparcie dla działań administracji publicznej.

Z innych wypowiedzi wynika natomiast bardziej klienckie podejście: mieszkańcy stawiają wymagania i liczą, że jakość usług czy przestrzeni tworzonych przez samorządy ulegnie poprawie w kolejnych latach. Dotyczy to szczególnie mniejszych gmin lub tych przeżywających trudności społeczno-gospodarcze, o niższej jakości oferty czasu wolnego itd. – mieszkańcy mają nadzieję, że rozwój GZM przetoży się na poprawę sytuacji we wszystkich ośrodkach.

Metropolia przyjazna mieszkańcom to także metropolia dbająca (np. poprzez promowanie określonych standardów) o miejski *user experience* – dostarczająca wysokiej jakości usługi, odpowiednio zintegrowane, poparte odpowiednią polityką informacyjną. To patrzyenie na GZM z perspektywy mieszkańców przejawia się np. w uwagach dotyczących rekreacyjnych terenów zielonych, które muszą być chronione, ale także odpowiednio skomunikowane.

Metropolia dobrze skomunikowana (21%)

Integracja i rozwój transportu publicznego jest najbardziej znanym obecnym polem działań GZM. W wypowiedziach mieszkańców odpowiednie połączenia uznawane są często za warunek, by miasta i gminy GZM rzeczywiście stanowiły spójną całość, jedno miejsce do życia. Mieszkańcy najczęściej doprecyzowują, że dobra komunikacja to rozwój transportu szynowego oraz pozostałych rodzajów transportu zbiorowego, które powinny być wygodne i ekologiczne. Mniejsza grupa

wskazywała natomiast na konieczność dalszych usprawnień dla ruchu samochodowego, np. modernizacji dróg. Rzadziej pojawiały się także wzmianki o ruchu rowerowym, być może ze względu na znaczące odległości w skali całej GZM. Sporadycznie odwoływano się natomiast do popularnie dyskutowanych w mediach, ale wciąż mniej rozpowszechnionych kwestii, takich jak samochody elektryczne. Nawet w kontekście roku 2035 najistotniejsze dla mieszkańców jest to, by z ich miejscowości do okolicznych miast regularnie odjeżdżały autobusy, pociągi czy tramwaje – to, czym napędzane, ma mniejsze znaczenie, choć oczywiście wątek zielonych pojazdów nie został zupełnie pominięty.

Oprócz do pewnego stopnia sprzecznych głosów, faworyzujących rozwój oparty o transport publiczny i tych występujących w obronie indywidualnego transportu samochodowego, pojawiły się różnice zdań, dotyczące rozwoju transportu do peryferyjnych gmin GZM. Część mieszkańców podkreślała, że każda gmina musi mieć odpowiednie połączenia do większych ośrodków. Z drugiej strony pojawiły się głosy, że GZM powinna się rozwijać w oparciu o obecną sieć dużych miast i że problem źle skomunikowanych osiedli na terenach peryferyjnych powinien być rozwiązywany przede wszystkim poprzez zapobieganie, tj. przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji.

Metropolia innowacyjna i nowoczesna (17%)

Do tej kategorii przypisano wypowiedzi wskazujące, że GZM w 2035 roku powinna być: nowoczesna, innowacyjna, otwarta na technologie, a także być obszarem rozwoju nowych technologii. Rzadko odwoływano się bezpośrednio do koncepcji inteligentnego miasta (*smart city*), jednakże mieszkańcy często podzielają stojące za tymi teoriami przekonanie, że miasta powinny być przestrzeniami wykorzystującymi nowinki technologiczne i aktywnie wspierającymi innowacje w usługach publicznych, gospodarce itd. Nowoczesność może też być rozumiana bardziej z perspektywy kulturowej (patrz kategoria niżej). Bardzo rzadko w wypowiedziach pojawiało się odwołanie do konkretnych technologii – nowoczesność i innowacyjność były wskazywane jako ogólne pożądane cechy transportu, gospodarki, przemysłu.

Metropolia konkurencyjna i rozwinięta gospodarczo (9%)

Do tej kategorii przypisano wypowiedzi wskazujące, że GZM w 2035 roku powinna być bardziej rozwinięta gospodarczo, konkurencyjna na poziomie krajowym i międzynarodowym, przyciągająca inwestorów, wspierająca przedsiębiorczość, bogata, przyjazna dla biznesu. Często wskazywano, że GZM powinna osiągnąć poziom zamożności zbliżony do Warszawy, odpowiedni dla europejskiej metropolii, i zapewniać dobrze płatne miejsca pracy, np. w sektorze finansowym. W odróżnieniu od części pozostałych kategorii, w tej rzadko wskazywano na określony sposób działania GZM jako instytucji.

Metropolia inkluzywna, obywatelska i otwarta (8%)

W ramach tej kategorii mieszkańcy wskazywali na pożądane cechy, takie jak otwartość na inność i różnorodność, inkluzywność, sprawiedliwość, dostępność dla wszystkich grup, tolerancyjność, a także obywatelskość, otwartość na świat, europejskość. Deklaracje miały zwykle charakter hasłowy – zwykle nie opisywano szczegółowo obecnych deficytów w tym zakresie. Bardziej konkretne oczekiwania dotyczyły natomiast kwestii dialogu społecznego i otwarcia administracji na głos mieszkańców (co w jeszcze większym stopniu zaobserwowano w kolejnym pytaniu). Dodatkowo w pokrewnych kategoriach wskazywano na konieczność uwzględniania potrzeb dzieci i młodzieży czy seniorów.

Metropolia o pozytywnym wizerunku (7%)

Wypowiedzi z tej kategorii wyrażają nadzieję, że GZM w 2035 roku przełamie negatywne stereotypy na swój temat. Uczestnicy wskazywali, że GZM powinna być lepiej postrzegana, być wzorem dla innych, być rozpoznawana w Polsce i w Europie, przyciągać turystów. Poprawa wizerunku będzie wynikać z rozwiązania problemów, takich jak zanieczyszczenie powietrza, rozwój walorów estetycznych i rekreacyjnych, ale także odpowiedniej polityki komunikacyjnej i promocyjnej. Niektóre wypowiedzi kładą nacisk na konieczność poprawy wizerunku regionu (konurbacji w centralnej części woj. śląskiego), natomiast inne odwołują się wprost do wizerunku GZM jako instytucji, która powinna być rozpoznawalna przez mieszkańców i osoby z zewnątrz (choć nie zawsze w obecnym ustroju czy pod obecną nazwą).

Metropolia zintegrowana i współpracująca (7%)

Wypowiedzi w tej kategorii odwoływały się do sposobu działania gmin członkowskich GZM. Uczestnicy wskazywali, że GZM powinna przyczynić się do lepszej współpracy gmin, zapobiegać negatywnie rozumianej rywalizacji. Zgodnie z tą wizją GZM powinna być bardziej solidarna wewnętrznie, zintegrowana, jednolita. Część mieszkańców uważa, że rozproszenie administracyjne regionu stanowiło w przeszłości barierę dla jego rozwoju, i liczy, że GZM pozwoli na rozwiązanie tego problemu poprzez odpowiednie zrównoważenie interesów poszczególnych gmin i ich mieszkańców.

Bezpieczna metropolia (6%)

Do tej kategorii przypisano wypowiedzi wskazujące, że GZM powinna być bezpieczna – z odpowiedzi na pytanie nr 1 wynikało, że ponad połowa uczestników uznaje bezpieczeństwo publiczne za co najwyżej średnie. Zwykle nie doprecyzowano, jaki rodzaj bezpieczeństwa uznaje się za szczególnie istotny; w pojedynczych wypowiedziach pojawiły się wzmianki o bezpieczeństwie na drogach lub zapobieganiu przestępczości typu chuligańskiego. Ten ostatni wątek występuje w kontekście potrzeby całościowego przywrócenia funkcji społecznych i reprezentacyjnych w centrach miast lub na niektórych osiedlach miast GZM.

Metropolia jako dobre miejsce pracy (6%)

W tym kontekście uczestnicy mają wizję GZM jako miejsca oferującego atrakcyjne, wysoko płatne miejsca pracy. Choć w przeszłości bezrobocie było istotnym problemem w wielu gminach GZM, obecnie nacisk jest kładziony bardziej na walory ofert na rynku pracy (a jak wynika z odpowiedzi na poprzednie pytania, nie jest on oceniany tak wysoko szczególnie przez kobiety, co może wynikać z relatywnie mniejszego rozwinięcia sektorów nowoczesnych usług). W tym obszarze rzadko identyfikowane są jednak konkretne sposoby działania samorządów lub GZM. Patrzenie na GZM z perspektywy pracownika jest także wskazywane w kontekście konieczności zapewnienia atrakcyjnych dojazdów do pracy oraz oferty rekreacji i wypoczynku.

Piękna i dobrze zaprojektowana metropolia (6%)

Wypowiedzi przypisane do tej kategorii były zwykle relatywnie rozbudowane i wskazywały na kwestie związane z planowaniem przestrzennym, jakością przestrzeni publicznych, spójnością przestrzenną. Uczestnicy negatywnie oceniają dotychczasowy rozproszony model, w którym każda gmina rozbudowuje się bez oglądania się na pozostałe, rywalizując o nowych mieszkańców, doprowadzając do zabudowy terenów biologicznie czynnych. Wizja spójnej przestrzeni GZM wyraża oczekiwanie, że współpraca na poziomie Metropolii pozwoli na rozwiązanie problemów, które, siłą rzeczy, dotyczą całej konurbacji. Część głosów wskazuje także na konieczność dalszej rewitalizacji centrów miast.

Zjednoczona metropolia (5%)

Wypowiedzi z tej kategorii wskazywały, że GZM powinna być „jednym miastem”, jednym organizmem miejskim, „prawdziwą zjednoczoną metropolią”. Część wypowiedzi bezpośrednio wskazywała na wizję GZM jako jednej jednostki samorządu terytorialnego (nawet np. „miasta na prawach województwa”). W niektórych z tych wypowiedzi zastrzegano jednak, że takie zjednoczone miasto nie powinno obejmować niektórych gmin – bardziej oddalonych lub o wiejskim charakterze.

Dostrzegając takie oczekiwania, należy jednak pamiętać, że większa liczba uczestników wskazywała na lepszą współpracę w ramach obecnych uwarunkowań administracyjnych.

5. Działania rekomendowane przez mieszkańców

Pytanie nr 5 brzmiało: „Jakie Pani/Pana zdaniem działania powinny zostać podjęte na poziomie całej Górnśląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, aby wspierały rozwiązanie wskazanych wcześniej wyzwań i pomogły osiągnąć zaproponowaną w poprzednim pytaniu wizję Metropolii?”. Było to również pytanie otwarte, z krótkim polem na odpowiedź.

Odpowiedzi były analizowane według podejścia analogicznego do przyjętego w poprzednim pytaniu. Po odliczeniu odpowiedzi pustych, niemerytorycznych itd., a także niemożliwych do odczytania, analizie poddano 944 odpowiedzi (70% wszystkich formularzy).

Pytanie dotyczyło działań, które powinny zostać podjęte na poziomie całej GZM – a więc przez Metropolię i/lub współpracujące gminy członkowskie. Kodowano w związku z tym odpowiedzi wskazujące na określony rodzaj działań lub sposób ich realizacji. Przynajmniej jeden z kodów przypisano w sumie do 914 odpowiedzi⁵. Poniższa tabela zawiera informacje na temat tych działań, które zostały wskazane przez przynajmniej 20 osób.

Tab. 2. Rekomendowane działania

Kategoria	Liczba odpowiedzi
Rozwój transportu publicznego i zbiorowego – w tym rozwój transportu szynowego (kolej, tramwaj), częstsze połączenia do mniejszych miejscowości, tańsze bilety i zniżki dla osób starszych, węzły przesiadkowe, zeroemisyjne autobusy. GZM jako instytucja jest kojarzona przede wszystkim z organizacją transportu publicznego i staje się w związku z tym adresem oczekiwań w tym zakresie.	371
Ochrona i tworzenie nowych terenów zielonych – przeciwdziałanie wypieraniu terenów zielonych i biologicznie czynnych (w tym terenów rolniczych i tzw. nieużytków) przez zabudowę jednorodziną lub mieszkaniową, ochrona zieleni miejskiej (parków, drzew na ulicach), przeciwdziałanie „betonozie”, zapewnienie dostępu do zielonych terenów rekreacyjnych, zapewnienie odpowiedniej ilości przestrzeni biologicznie czynnych na nowych osiedlach, unikanie przeskalowanych remontów parków, będących obciążeniem dla przyrody. Mieszkańcy liczą na aktywność GZM w zakresie tworzenia standardów opieki nad przyrodą, koordynacji działań dotyczących przestrzeni zielonych i niezabudowanych, a nawet opieki nad wybranymi terenami z poziomu GZM.	151
Poprawa jakości planowania przestrzennego, przeciwdziałanie chaotycznej suburbanizacji – według mieszkańców jednym z większych problemów konurbacji jest brak koordynacji przy rozwoju sieci osadniczej: gdy część dużych miast traci mieszkańców, trwa zabudowa na przedmieściach, co wiąże się z dużym obciążeniem dla przyrody, sieci transportowej, usług publicznych. Część uczestników uważa, że GZM powinna mieć znacznie większe kompetencje w tym zakresie, aby przełamać impas związany ze sprzecznym interesem poszczególnych gmin, zainteresowanych przyciąganiem nowych podatników.	124
Ograniczenie niskiej emisji oraz zanieczyszczeń z przemysłu i transportu – uczestnicy wskazywali zarówno na konieczność dalszych inwestycji w modernizację systemów ogrzewania (w zabudowie jednorodzinnej, wielorodzinnej), jak i na wprowadzenie skutecznego mechanizmu nadzoru nad emisjami, również pochodzącymi z przemysłu i transportu.	119
Lepsza koordynacja działań samorządów – dla części mieszkańców polem aktywności GZM powinna być przede wszystkim koordynacja działań prowadzonych przez poszczególne gminy.	95
Kompleksowe zamykanie kopalni i zagospodarowanie terenów pokopalnianych – jedynie kilka odpowiedzi wskazywało na konieczność ochrony dalszego funkcjonowania kopalni. Dla wielu uczestników proces odejścia od górnictwa jest nieunikniony czy wręcz pożądany, wymaga jednak kompleksowego podejścia: wsparcia dla dotkniętych pracowników, zagospodarowania terenów pokopalnianych i poprzemysłowych na potrzeby gospodarcze, przyrodnicze, rekreacyjne.	70

⁵ Pozostałe odpowiedzi powtarzały ogólne stwierdzenia, bez wskazywania na określony rodzaj działania, lub zawierały niszowe propozycje, często zupełnie wykraczające poza kompetencje GZM.

Kategoria	Liczba odpowiedzi
<p>Rozwój modelu konsultacji społecznych i budżetu obywatelskiego – mieszkańcy wskazują na konieczność szerokich i zróżnicowanych konsultacji społecznych, rozwiązań takich jak budżet obywatelski, a także różnego rodzaju badań partycypacyjnych. Wykorzystanie innowacyjnych form, dostosowanych do konkretnego zagadnienia (np. model rewitalizacji ulicy czy siatka połączeń transportowych), ma przełożyć się na szersze zainteresowanie mieszkańców uczestnictwem w konsultacjach.</p>	62
<p>Reforma administracji (różne propozycje) – te propozycje zmian szły w różnym kierunku, jednak najczęściej wskazywano na konieczność zwiększenia kompetencji GZM poprzez przejęcie części uprawnień gmin czy powiatów lub zjednoczenia przynajmniej części obszaru GZM w jedną gminę. Według części uczestników obecne uprawnienia GZM oraz sposób podejmowania decyzji nie wystarczą do rozwiązania problemów rozwojowych konurbacji.</p>	61
<p>Wsparcie transportu rowerowego – mieszkańcy wskazywali na działania, takie jak rozwój sieci połączeń rowerowych (także pomiędzy miastami – „rowerowe autostrady”), udogodnienia dla transportu rowerowego w miastach, rowery miejskie (ew. miejskie hulajnogi elektryczne).</p>	60
<p>Polityka wsparcia innowacji oraz nowych technologii – według tych odpowiedzi GZM powinna aktywnie wspierać rozwój nowoczesnej gospodarki, zapewniającej wysokiej jakości miejsca pracy. Najczęściej rekomendowane było wsparcie współpracy z uczelniami wyższymi, a następnie przyciąganie odpowiednich firm oraz tworzenie przestrzeni dla innowacyjnych firm.</p>	60
<p>Poprawa oferty czasu wolnego: kultura, sport, rekreacja – mieszkańcy patrzą na te aspekty działalności samorządów przede wszystkim pod kątem atrakcyjności życia w regionie, a w mniejszym stopniu przyciągania turystów. Często pojawiają się propozycje przekształcenia zabudowań przemysłowych w nowoczesne kompleksy o zróżnicowanej ofercie (restauracje, bary, sklepy, kultura, wydarzenia – podobnie do przestrzeni w Gdańsku, Poznaniu i Warszawie, a lokalnie w Katowicach czy Dąbrowie Górniczej). W odróżnieniu od modelu wysokiej kultury, konsumowanej od święta w dużym mieście, mieszkańcy liczą na codzienne możliwości rekreacji poza domem, w najbliższym otoczeniu, z uwzględnieniem miejsc spotkań czy gastronomii.</p>	57
<p>Działania na rzecz przyciągania inwestorów – grupa uczestników badania twierdzi, że jednym z kluczowych zadań GZM powinno być przyciąganie inwestorów w celu tworzenia nowych miejsc pracy w przyszłościowych sektorach. Pojawiają się propozycje stworzenia zintegrowanej oferty inwestycyjnej oraz wykorzystania na cele inwestycji przede wszystkim terenów przemysłowych, a także chęć przyciągnięcia siedzib korporacji, centrów finansowych itd.</p>	57
<p>Transformacja energetyczna – rozwój OZE, magazynów energii – w tych wypowiedziach wskazuje się bezpośrednio na kwestie, takie jak rozwój OZE i infrastruktury towarzyszącej czy całkowite odejście od węgla w energetyce i ciepłownictwie. Dla części mieszkańców kryzys klimatyczny jest centralnym megatrendem XXI wieku, który powinien przekładać się na organizację każdego wymiaru miasta.</p>	55

Kategoria	Liczba odpowiedzi
<p>Renowacja budynków i zapewnienie estetyki przestrzeni publicznych – te odpowiedzi wskazywały przede wszystkim na konieczność odnowienia zdegradowanych przestrzeni w centrach miast GZM w celu podniesienia atrakcyjności życia i budowy pozytywnego wizerunku "Rewitalizacja" rozumiana była przede wszystkim jako tradycyjny model renowacji architektury, w mniejszym stopniu wskazywano na kwestie społeczne (jeżeli już, to często w kontekście bezpieczeństwa: patrz niżej). Dodatkowo wskazywano na konieczność tworzenia odpowiednich standardów kształtowania przestrzeni publicznej, zapewnienia dostępności dla osób z ograniczoną mobilnością, a także regulacji działalności reklamowej i zabudowy w celu ochrony krajobrazu miast GZM.</p>	51
<p>Rozwój usług publicznych (w tym opiekuńczych, edukacyjnych, zdrowotnych) – w tych wypowiedziach wskazywano na usługi, takie jak żłobki, przedszkola, wysokiej jakości szkoły, a także ochronę zdrowia. Rekomendowano działania przede wszystkim w odniesieniu do mniejszych ośrodków, a także osób wykluczonych, starszych. Istotną rolę odgrywało również wsparcie osób pracujących poprzez zapewnienie usług opiekuńczych dla ich dzieci lub starszych członków rodzin.</p>	47
<p>Promocja regionu/GZM – w szczególności chodzi o promocję obszaru GZM w Polsce i Europie jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania, turystyki, inwestycji, a także promocję GZM jako instytucji wśród mieszkańców. Część osób wskazuje, że GZM jest zbyt mało rozpoznawalna jako instytucja, która nie tylko organizuje transport publiczny, ale ma także koordynować rozwój społeczno-gospodarczy konurbacji. Część wypowiedzi uznaje również, że w promocji pomogłaby zmiana nazwy na krótszą, bardziej atrakcyjną i/lub mającą lepszy anglojęzyczny odpowiednik, choć opinie dot. kierunku zmiany są bardzo zróżnicowane.</p>	46
<p>Rozwój infrastruktury drogowej – remont dróg, lepsze połączenia na całym obszarze GZM, odpowiedni dostęp do parkingów w miastach.</p>	38
<p>Lepsze gospodarowanie odpadami i przeciwdziałanie zaśmiecaniu – wyższy poziom segregacji śmieci, budowa spalarni śmieci, a także przeciwdziałanie zaśmiecaniu na terenach zielonych czy nieużytkach.</p>	38
<p>Wsparcie przekwalifikowania i edukacji osób dorosłych – przekwalifikowanie osób odchodzących z tradycyjnych sektorów przemysłowych, a także rozwój oferty kształcenia wyższego, podyplomowego, zawodowego. Należy mieć na uwadze, że uczelnie wyższe są niezależne od władz samorządowych (część uczestników wprost wyraża, że jest to obszar wykraczający poza możliwości wpływu samorządu terytorialnego), natomiast pojawiają się oczekiwania dot. efektywnej współpracy z uczelniami wyższymi.</p>	38
<p>Odchodzenie od transportu samochodowego – ograniczanie wjazdu aut do centrów miast, wydzielanie wolnych od prywatnych samochodów buspasów, ograniczanie liczby miejsc parkingowych w centrach miast, uspokojenie ruchu samochodowego. Do tej kategorii nie wliczano samego poparcia dla rozwoju transportu zbiorowego.</p>	37
<p>Inwestycje w bezpieczeństwo (służby, monitoring) – więcej patroli policji (szczególnie w centrach miast), zapobieganie przestępczości typu chuligańskiego, wsparcie straży pożarnej, rozwój monitoringu.</p>	33

Kategoria	Liczba odpowiedzi
<p>Rozwój oferty tanich mieszkań (w tym na wynajem) – nowe i odnowione mieszkania komunalne, preferencje dla budownictwa społecznego i spółdzielczego. Często wskazywane w kontraście do tzw. patodeweloperki: nieprzystępnych cenowo osiedli, pozbawionych dostępu do usług publicznych i zieleni (aczkolwiek regulacje takiej zabudowy wskazywane są częściej niż dostarczenie alternatywnej oferty przez samorząd).</p>	31
<p>Promocja świadomości ekologicznej – działania związane z promocją indywidualnych działań na rzecz ochrony środowiska oraz mniejszego wykorzystania zasobów naturalnych. Według tych osób samorządy powinny odgrywać rolę liderów zielonego sposobu życia, inspirując mieszkańców do podejmowania dobrowolnych, pozytywnych zmian w swoim życiu.</p>	25
<p>Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości i nowych firm – działania wspierające start-upy i małe firmy w dalszym rozwoju.</p>	25

Oczekiwania dotyczące działań GZM są zatem szerokie. Oprócz zadań bezpośrednio realizowanych przez gminy członkowskie i GZM, takich jak organizacja transportu publicznego czy remonty dróg, istotną rolę odgrywają inne sposoby oddziaływania na miasto, m.in. planowanie przestrzenne, tworzenie standardów w tym zakresie, nadzór np. nad emitentami zanieczyszczeń. Ich realizacja jest często szczególnie trudna, również ze względu na zakres uprawnień GZM, jednak to one w dużej mierze przetożą się na powodzenie realizacji założeń przyszłej Strategii Rozwoju GZM.

4. Zestawienie kluczowych ustaleń i wniosków z przeglądu materiałów

Na potrzeby prac nad Strategią Rozwoju GZM przeprowadzono przegląd materiałów, związanych bezpośrednio lub pośrednio z przedmiotem zamówienia. Celem przeglądu było zbudowanie kompleksowej bazy wiedzy o tematyce projektu oraz wyciągnięcie wniosków ważnych dla przedmiotowej analizy. Podczas dalszych badań i analiz strategicznych zapisy dokumentów będą służyły jako źródło informacji, inspiracji i dobrych praktyk.

Lista materiałów poddanych analizie bazuje na opracowaniu pn. Wykaz proponowanych dokumentów i opracowań pod kątem wykorzystania w ramach prac projektowych, przygotowanym jako doszczegółowienie listy wskazanej w Opisie Przedmiotu Zamówienia.

4.1 Metodologia przeglądu

Analiza dokumentów została przeprowadzona zgodnie z doświadczeniem PwC, wynikającym z realizacji podobnych działań badawczych, zgodnie z poniższymi krokami:

1. Identyfikacja dokumentów – propozycja listy dokumentów została przygotowana na podstawie zapisów OPZ oraz analizy desk research. Lista została następnie uzgodniona z Zamawiającym.
2. W odniesieniu do każdego z dokumentów określono wnioski kluczowe dla prac nad Strategią Rozwoju GZM. Każdy dokument został opisany w następujący sposób:
 - a. Nazwa;
 - b. Krótki opis zawartości;
 - c. Źródło (link).
3. Opracowanie wniosków wynikających z dokumentów istotnych dla prac nad Strategią Rozwoju GZM (w przypadku dokumentów, które sporządzane są na poziomie gmin członkowskich GZM oraz powiatów z obszaru GZM, przygotowano zbiorcze podsumowania kategorii dokumentów; dotyczy to dokumentów strategii rozwoju gmin i powiatów, które zawierają wnioski z całościowych analiz sytuacji społeczno-gospodarczej oraz diagnozy strategicznej, a także studiów kierunków zagospodarowania przestrzennego).

4.2 Podsumowanie wyników przeglądu – wnioski z analizy poszczególnych kategorii dokumentów

Pełne opracowanie wniosków dla każdego z dokumentów zostało przedstawione w **załączniku nr 4**. Poszczególne dokumenty w ramach każdej z kategorii miały różny zakres tematyczny oraz rekomendacje. Co do zasady, pozytywna agenda wyrażona w poszczególnych dokumentach była komplementarna i odwoływała się do współczesnego szeroko pojętego konsensusu na temat zrównoważonego rozwoju miast i regionów.

Poniżej przedstawiono kluczowe informacje na temat każdej z kategorii. Mają one charakter przeglądowy; podczas dalszych prac nad Strategią Rozwoju GZM należy odwoływać się do szczegółowych opisów oraz treści dokumentów, wskazanych w ww. załączniku.

Podsumowanie zawiera odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakiego rodzaju dokumenty wchodziły w zakres kategorii?
- Jaka wspólna wizja rozwoju obszarów miejskich i metropolitalnych wyrażona jest w danych dokumentach (jeżeli dotyczy)?
- Jakie informacje na temat uwarunkowań rozwojowych GZM zostały wyrażone w dokumentach (jeżeli dotyczy)?
- W jaki sposób dokumenty z tej kategorii będą wykorzystywane podczas dalszych prac nad Strategią Rozwoju GZM?

Dokumenty międzynarodowe, w tym unijne

W tej kategorii znajduje się 9 międzynarodowych i unijnych rezolucji, rozporządzeń i raportów:

1. Rezolucja „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030”, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 25 września 2015 r.
2. Nowa Agenda Miejska ONZ.
3. Agenda Terytorialna UE 2030.
4. Nowa Karta Lipska (UE).
5. Plan Odbudowy dla Europy.
6. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Komitetu Ekonomiczno-Społecznego Komitetu Regionów z dnia 11 grudnia 2019 r. Europejski Zielony Ład.
7. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji z dnia 28 maja 2020 r.
8. Projekt Umowy partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce z dnia 18 stycznia 2021 r.
9. Guidelines for Developing and Implementing a Sustainable Urban Mobility Plan, Second Edition – Wytyczne dotyczące opracowywania i wdrażania planu zrównoważonej mobilności w miastach.

Powyższe dokumenty przedstawiają wizję rozwoju nie tylko obszarów miejskich i metropolitalnych, ale również ogólną koncepcję i kierunki zrównoważonego rozwoju. Podczas prac nad Strategią Rozwoju GZM dokumenty międzynarodowe pełnią głównie rolę inspiracji oraz źródła dobrych praktyk w kontekście globalnych megatrendów. Dokumenty unijne wyznaczają kierunki rozwoju, przekładające się m.in. na możliwości finansowania projektów związanych z realizacją celu osiągnięcia neutralności klimatycznej czy naprawy szkód gospodarczych i społecznych, spowodowanych pandemią COVID-19. Dokumenty międzynarodowe mają też wartość komunikacyjną: mogą pokazywać interesariuszom globalne tendencje rozwojowe, co może mieć znaczenie szczególnie w kontekście budowania poparcia dla działań wymagających zmiany przyzwyczajzeń czy budzących pewne kontrowersje, np. odchodzenie od priorytetowego traktowania ruchu samochodowego.

Kwestie wskazywane przez dokumenty międzynarodowe (a zarazem istotne w kontekście Strategii Rozwoju GZM) to:

- Kształtowanie ładu przestrzennego w kierunku zrównoważonych, zielonych metropolii, m.in. poprzez ograniczanie nadmiernej suburbanizacji i rozlewania się ośrodków miejskich (co stwarza dodatkowe wyzwania w postaci konieczności zapewnienia dostępu do infrastruktury czy usług publicznych na tych obszarach) oraz konieczność zapewnienia odpowiedniej jakości życia w miastach;
- Zmniejszenie rosnącej antropogenicznej presji na środowisko (a docelowo osiągnięcie neutralności klimatycznej) oraz wielopłaszczyznowe dostosowanie do zmian klimatu, m.in. poprzez rozwój ekologicznego, zeroemisyjnego publicznego transportu zbiorowego i zrównoważonej mobilności miejskiej czy działania z zakresu transformacji energetycznej (np. modernizacja źródeł ogrzewania gospodarstw domowych). Istotnym zagadnieniem jest budowa odporności ośrodków miejskich m.in. na ekstremalne zjawiska pogodowe;
- Rozwój społeczny i gospodarczy obszarów metropolitalnych i zmniejszanie występujących nierówności społecznych, przykładowo poprzez rozwój mieszkalnictwa (zwiększenie dostępności niedrogich mieszkań, w tym mieszkań socjalnych i komunalnych), infrastruktury publicznej (społecznej, technicznej, komunikacyjnej itd.) czy podstawowych usług publicznych (np. w zakresie zdrowia, edukacji, zapewnienia bezpieczeństwa, ochrony zasobów naturalnych itd.), z zapewnieniem włączającego charakteru tych usług;
- Zróżnicowanie i koordynacja polityk miejskich i rozwojowych na różnych poziomach: przestrzennym (zróżnicowanie na poziomie dzielnicowym, funkcjonalnym, metropolitalnym,

regionalnym), sektorowym czy czasowym oraz zarządzanie wielopoziomowe, tj. na poziomie lokalnym, regionalnym, metropolitalnym itd.;

- Usprawnianie i tworzenie nowych form partycypacji społeczeństwa w procesach decyzyjnych, w szczególności partycypacyjne planowanie miejskiego rozwoju przestrzennego;
- Podejmowanie decyzji w oparciu o rzetelną analizę określonej sytuacji lokalnej, w szczególności potencjalnych korzyści i ryzyk, podmiotów i ograniczeń.

Powyższe kwestie zostaną także uwzględnione przy planowaniu działań i interwencji w ramach Strategii Rozwoju GZM.

Dokumenty krajowe

W tej kategorii 12 ustaw, projektów ustaw i dokumentów strategicznych na poziomie krajowym:

10. Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim.
11. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.
12. Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
13. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.
14. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2020 r. poz. 1668 ze zm.).
15. Rządowy projekt ustawy o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego.
16. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r.
17. Prezentacja z konwencji programowej Prawa i Sprawiedliwości nt. programu Polski Ład z dnia 15 maja 2021 r.
18. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.
19. Projekt Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) z kwietnia 2021 r. (dokument w trakcie opracowania).
20. Krajowy Plan Sprawiedliwej Transformacji (dokument w trakcie opracowania).
21. Uchwała nr 198 Rady Ministrów z dnia 20 października 2015 r. w sprawie przyjęcia Krajowej Polityki Miejskiej oraz Założenia aktualizacji Krajowej Polityki Miejskiej 2030 (projekt – dokument w trakcie aktualizacji).

Dokumenty te stanowią głównie podstawy formalno-prawne zarówno prac nad Strategią Rozwoju GZM, jak i funkcjonowania GZM oraz kluczowych interesariuszy Strategii (samorządów: gminnych i wojewódzkiego). Niniejsze materiały wyznaczają również kierunki i ramy działań w ramach polityki rozwoju (w tym polityki gospodarczej, społecznej, regionalnej itp.), ochrony środowiska, udostępniania danych sektora publicznego, transformacji energetycznej czy polityki miejskiej.

Wśród głównych wniosków płynących z powyższych dokumentów można wskazać cele i wyzwania rozwojowe zarówno na poziomie krajowym, jak i bardziej lokalnym, takie jak:

- Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska (w tym poprzez transformację cyfrową, rozwój zielonej energii i zmniejszenie energochłonności czy rozwój zielonej, inteligentnej mobilności);
- Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych (depopulacji i starzenie się społeczeństwa);
- Rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego;
- Wzrost konkurencyjności, odporności i innowacyjności regionalnych gospodarek, m.in. poprzez rozwój infrastruktury podnoszącej produktywność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach;

- Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym oraz jakości i efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych), m.in. współpracy między poszczególnymi samorządami terytorialnymi i sektorami gospodarki;
- Przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych, w tym niekontrolowanej suburbanizacji czy polaryzacji rozwoju gospodarczego miast;
- Zwiększenie efektywności, dostępności i jakości usług publicznych (w tym systemu ochrony zdrowia).

Powyższe wnioski mogą stanowić inspirację do planowanych działań rozwojowych i strategicznych w ramach Strategii Rozwoju GZM.

Dokumenty ponadregionalne

W tej kategorii wskazano na jeden dokument:

22. Strategia Rozwoju Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku 2020.

Zadaniem Strategii była intensyfikacja kooperacji samorządów obu regionów w skali makroregionalnej poprzez koordynację wspólnych przedsięwzięć i działań strategicznych. Oprócz wzmocnienia współpracy wzajemnej i z otoczeniem strategia określa cele strategiczne, takie jak wzmacnianie pozycji makroregionu w otoczeniu, m.in. poprzez zwiększanie jego atrakcyjności czy innowacyjności. Dokument w analizie SWOT wskazuje także mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia całego makroregionu. Ze względu na położenie geograficzne i powiązania funkcjonalne powyższe silne/słabe strony oraz szanse i zagrożenia odnoszą się także do Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Dokument określa również sposoby finansowania i wdrażania jego zapisów, a także czynniki ryzyka związane z realizacją niniejszej Strategii, co może stanowić inspirację w odniesieniu do zapisów Strategii Rozwoju GZM.

Dokumenty regionalne

W tej kategorii znajduje się 8 dokumentów:

23. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”.

24. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ „PLAN 2020+”.

25. Kierunek Śląskie 3.0. Program Rozwoju Wewnętrznego Województwa Śląskiego do 2030.

26. Projekt Regionalnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 – v.01.

27. Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020.

28. Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+, wraz z podsumowaniem i uzasadnieniem.

29. Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030.

30. Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027.

Dokumenty te stanowią regionalne strategie rozwoju (zarówno ogólne, jak i szczegółowe, np. w zakresie rozwoju wewnętrznego, innowacji, turystyki czy rozwoju obszarów wiejskich) oraz plany zagospodarowania przestrzennego i inne opracowania o charakterze strategicznym.

Bazując na powyższych materiałach, można wskazać na priorytety rozwojowe zarówno województwa śląskiego, jak i GZM – są one następujące:

- Rozwój obszaru B+R, przedsiębiorczości, cyfryzacji oraz Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji (dla woj. śląskiego są to: energetyka, medycyna, technologie informacyjne i komunikacyjne, przemysły wschodzące i zielona gospodarka);

- Adaptacja do zmian klimatu – m.in. poprzez wzrost efektywności energetycznej, rozwój OZE, wsparcie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki o obiegu zamkniętym, a także działania w zakresie ochrony przyrody i bioróżnorodności oraz rozwoju zrównoważonego transportu miejskiego (w tym zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności w obszarze dróg i kolei);
- Działania w obszarze rynku pracy, zdrowia, edukacji wczesnoszkolnej i ogólnej, kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego, kształcenia ustawicznego, aktywnego włączenia społecznego, a także wsparcia usług społecznych i zdrowotnych oraz integracji obywateli państw trzecich i osób najbardziej potrzebujących;
- Działania na rzecz ochrony kultury i dziedzictwa kulturowego, a także wsparcie edukacji, włączenia społecznego i ochrony zdrowia;
- Działania w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego, turystyki (w tym ekoturystyki), rewitalizacji obszarów miejskich, odbudowy obszarów wiejskich, a także zarządzania rozwojem na poziomie subregionalnym.

Na podstawie ww. dokumentów można także wyznaczyć obszary funkcjonalne, pokrywające się z obszarem GZM. Są to: Metropolia Górnośląska, wiejskie obszary funkcjonalne (do których należy kilka gmin z GZM, np. Bobrowniki, Bojszowy, Chełm Śląski, Kobiór, Pilchowice, Psary, Rudziniec, Siewierz, Sośnicowice, Świerklaniec, Wiry czy Zbrostawice), obszary terenów zamkniętych, terenów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, terenów ochrony i kształtowania zasobów wodnych oraz terenów ochrony krajobrazów kulturowych.

Powyższe wnioski zostaną wykorzystane zarówno przy opracowaniu Diagnozy Stanu GZM (etap II), delimitacji obszarów funkcjonalnych (etap III), jak i finalizacji zapisów Strategii Rozwoju GZM na kolejne lata (etap IV).

Dokumenty subregionalne

W tej kategorii znajdują się 2 dokumenty subregionalne:

31. Studium Transportowe Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego.
32. Strategia Rozwoju Subregionu Centralnego Województwa na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030 r. (dokument w trakcie opracowania).

Pierwszy dokument to plan zaspokojenia potrzeb transportowych uczestników ruchu na terenie Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego. Głównym celem ww. planu jest ukierunkowanie mobilności obecnych i potencjalnych uczestników ruchu, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, co pozwoliłoby zwiększyć dostępność centrów ekonomicznych i kulturowych, polepszając jakość życia, zdrowie i bezpieczeństwo mieszkańców, a także zmniejszając negatywny wpływ transportu na środowisko naturalne. Inne kwestie istotne w świetle prac nad Strategią Rozwoju GZM, a zawarte w niniejszym Studium, to analizy strategiczne poszczególnych form transportu (transport publiczny, samochodowy oraz przemieszczanie się piesze i rowerowe) w procesie równoważenia mobilności miejskiej.

Drugi dokument, Strategia Rozwoju Subregionu Centralnego, jest w trakcie przygotowania, zostanie więc poddany analizie po publikacji.

Uchwały Zarządu i Zgromadzenia GZM

W tej kategorii znajduje się 11 uchwał Zarządu bądź Zgromadzenia GZM:

33. Uchwała Nr XII/73/2018 Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 30 listopada 2018 r. w sprawie przyjęcia „Programu Działań Strategicznych GZM do roku 2022”.
34. Uchwała Nr VII/34/2018 Zgromadzenia GZM z dnia 17 maja 2018 r. w sprawie przystąpienia do opracowania strategii związku metropolitalnego „Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii”.

35. Uchwała Nr XXXV/275/2021 Zgromadzenia GZM z dnia 30 czerwca 2021 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XXVIII/208/2020 Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 7 października 2020 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu Strategii Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na lata 2022-2027, z perspektywą do 2035 r., w tym trybu konsultacji.
36. Uchwała Nr 47/2021 Zarządu GZM z dnia 9 lutego 2021 r. w sprawie uruchomienia projektu pn. Strategia Rozwoju Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii na lata 2022-2027, z perspektywą do 2035 r.
37. Uchwała Nr VIII/46/2018 Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
38. Uchwała nr 41/2021 Zarządu Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 28 stycznia 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii promocji oraz marki wraz ze strategią komunikacji marketingowej Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii do 2023 roku.
39. Uchwała Nr 308/2020 Zarządu Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 15.12.2020 r. w sprawie przyjęcia opracowania pn. „Wytyczne dotyczące infrastruktury publicznego transportu zbiorowego”.
40. Uchwała Nr XXXIII/262/2021 Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 17 marca 2021 r. w sprawie uchwalenia „Planu Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla obszaru Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz gmin, z którymi zawarto porozumienie w sprawie powierzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii zadania własnego gmin, tj. pełnienia funkcji organizatora publicznego transportu zbiorowego”.
41. Uchwała Nr 22/2019 Zarządu Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 22 stycznia 2019 r. w sprawie przyjęcia opracowania pn. „Standardy i wytyczne kształtowania infrastruktury rowerowej”.
42. Uchwała Nr XXXII/250/2021 Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 24 lutego 2021 r. w sprawie przyjęcia opracowania pn. „Ramowy program realizacji metropolitalnych dróg rowerowych w obszarze GZM”.
43. Uchwała Nr 121/2021 Zarządu Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z dnia 27 kwietnia 2021 r. w sprawie zmiany uchwały nr 79/2020 z dnia 30 marca 2020 r. w sprawie przyjęcia Procedury prowadzenia projektów w Urzędzie Metropolitalnym Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Niniejsze uchwały dotyczą zarówno ogólnych spraw organizacyjnych (np. procedur prowadzenia projektów czy zasad i trybu przeprowadzania konsultacji społecznych z mieszkańcami GZM), jak i tych związanych z procesem przygotowania Strategii Rozwoju GZM (np. trybu i harmonogramu opracowania dokumentu, uruchomienia prac przygotowawczych itp.). Powyższa lista obejmuje także dokumenty o charakterze strategicznym, przyjęte w drodze uchwały, przykładowo Program Działań Strategicznych GZM do roku 2022.

Wizja rozwoju GZM, jaka ukazuje się po analizie powyższych dokumentów, wskazuje na rozwój w kierunku zrównoważonej metropolii – zarówno o dużym potencjale gospodarczym, jak i wysokiej jakości życia. Jako wiodące atuty GZM wskazywane są czynniki, takie jak atrakcyjność inwestycyjna, dobrze rozwinięta infrastruktura i usługi publiczne, ale także walory przyrodniczo-turystyczne, spokój i bezpieczeństwo, historia i kultura czy atmosfera regionu. W efekcie kierunki proponowanych kluczowych działań rozwojowych obejmują kwestie gospodarki, publicznego transportu zbiorowego, infrastruktury rowerowej, nauki i edukacji, ochrony środowiska, czasu wolnego, usług społecznych czy też szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju.

W kontekście dalszych prac nad Strategią Rozwoju GZM niniejsze uchwały będą pełniły kluczową rolę jako wyznaczniki zarówno standardów kwestii formalnych i organizacyjnych, jak i kierunków konkretnych działań w ramach implementacji zapisów Strategii Rozwoju GZM. Jednocześnie procesy badawcze pozwolą na strategiczną identyfikację działań szczególnie wartych kontynuacji.

Dokumenty metropolitalne – dokumenty o charakterze horyzontalnym

W tej kategorii znajduje się 5 dokumentów metropolitalnych o charakterze horyzontalnym:

44. Raport dotyczący potencjału gospodarczego i społecznego Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii 2021 (wersja robocza).
45. Potencjał społeczno-gospodarczy Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
46. Podsumowanie 3 lat działalności Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii 2018-2020.
47. Wnioski i informacje zebrane w ramach procedury sporządzania tzw. studium metropolitalnego.
48. Wyniki projektu „Nowy model urbanizacji w Polsce – praktyczne wdrożenie zasad odpowiedzialnej urbanizacji oraz miasta zwartej (NewUrbPact)” (dokument w trakcie opracowania).

Dokumenty te stanowią podstawę i punkt wyjścia do planowania wszelkich działań strategicznych w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Na podstawie wniosków z dotychczasowej działalności GZM oraz benchmarkingu z innymi metropoliami czy analizy bieżących megatrendów w niniejszych dokumentach określa się potencjał Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w kwestiach społeczno-gospodarczych, wyznaczone zostały też silne filary gospodarcze GZM oraz sprzyjające uwarunkowania gospodarcze i społeczne, z uwzględnieniem kwestii, takich jak demografia oraz czyste środowisko. Na podstawie lektury ww. materiałów można wskazać też silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, jakie stoją przed GZM, a także cele rozwojowe na kolejne lata, takie jak dążenie do zrównoważonej mobilności miejskiej, ochrona środowiska, stworzenie metropolitalnych grup zakupowych, rozwój współpracy międzynarodowej czy działania promocyjne.

Wnioski i informacje zebrane w ramach procedury sporządzania tzw. studium metropolitalnego to materiał związany z planowaniem przestrzennym. Ostatnia pozycja w tej sekcji zawiera natomiast szereg analiz demograficznych, gospodarczych i społecznych, które zostaną wykorzystane podczas prac nad Diagnozą Stanu GZM (w miarę dostępności materiałów).

Wnioski z powyższych materiałów będą wykorzystane na etapie II i III prac projektowych, w szczególności przy sporządzaniu Diagnozy Stanu GZM w poszczególnych aspektach, a dokumenty urbanistyczne także przy wyznaczeniu modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej.

Dokumenty metropolitalne – infrastruktura, transport zbiorowy, mobilność

W tej kategorii znajduje się 28 dokumentów metropolitalnych dot. infrastruktury publicznej, transportu zbiorowego czy szeroko rozumianej mobilności:

49. Koncepcja Kolei Metropolitalnej dla Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii z wykorzystaniem metod inżynierii systemów.
50. Informacja prasowa z dnia 19 stycznia 2021 r. pn. „Limuzyna na szynach: ruszyły prace!”.
51. Informacja prasowa z dnia 1 lutego 2021 r. pn. „Metropolia przeznaczyła 9 mln zł na dofinansowanie połączeń Kolei Śląskich”.
52. Informacje prasowe pn. „Plany rozwoju transportu szynowego na terenie województwa śląskiego” z dnia 11, 16 i 19 marca 2021 r.
53. Informacja prasowa z dnia 6 maja 2021 r. pn. „Program Kolej Plus: W Metropolii rozstrzygnięto przetarg na opracowanie dokumentacji”.
54. Informacja prasowa z dnia 12 maja 2021 r. pn. „W przyszłym roku Metropolia sfinansuje nowe połączenia kolejowe na trasach Katowice-Stawków oraz Gliwice-Bytom.”
55. Informacja prasowa z dnia 21 maja 2021 r. pn. „Kolej Plus: Metropolia przygotowuje dokumenty wymagane w drugim etapie naboru”.
56. Informacja prasowa z dnia 27 maja 2021 r. pt. „Dodatkowa para torów na trasie Gliwice-Katowice. Metropolia podpisała porozumienie z PKP PLK”.

57. Ocena i analiza możliwości wprowadzenia jednolitego zarządzania drogową trasą średnicową Katowice-Gliwice (DTŚ) jako drogą o znaczeniu metropolitalnym w ujęciu prawnym, technicznym, ekonomicznym i funkcjonalnym" oraz „Ocena i analiza prawna, ekonomiczna, techniczna i funkcjonalna potrzeb, zasadności oraz uwarunkowań związanych z realizacją przez Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolię funkcji zarządcy w odniesieniu do dróg o znaczeniu metropolitalnym (dokument w trakcie opracowania).
58. Koncepcja metropolitalnych powiązań drogowych na obszarze Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
59. Metropolia przyjazna rowerom – Studium Systemu Tras Rowerowych dla Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.
60. Analiza wielokryterialna przebiegu Velostrady.
61. Koncepcja Roweru Metropolitalnego.
62. Standardy dostępności ruchu pieszych dla miast i gmin GZM (2020).
63. Raport podsumowujący pierwszy rok działalności ZTM (2020) – za rok 2019.
64. Raport z działalności ZTM za rok 2020 (2021).
65. Raport społecznej odpowiedzialności Zarządu Transportu Metropolitalnego za rok 2020.
66. Mapa stacji ładowania samochodów elektrycznych na terenie gmin GZM.
67. Rekomendacje dla rozwoju nowoczesnej mobilności (NM) na obszarze GZM.
68. Nie trać czasu na dojazdy. Jak naprawić swoją mobilność. Narzędziownik dla mieszkańców (2021).
69. Dobra mobilność – od przeszkód do rozwiązań (2021).
70. Raport. Jak zbudować hub elektromobilności (2019).
71. Analiza potencjału rozwoju branży Bezzałogowych Statków Powietrznych (BSP) w GZM (2019).
72. Analiza prawnych podstaw rozwoju technologii bezzałogowych statków powietrznych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału GZM (2020).
73. Review of the state of the art of new mobility services and technologies (2021).
74. Badanie opinii publicznej w obszarze wykorzystania bezzałogowych statków powietrznych (2019).
75. Potrzeby informacyjne w ochronie środowiska. Jak realizować zadania samorządowe w zakresie ochrony środowiska z wykorzystaniem dronów.
76. Rekomendacje dotyczące wdrażania stref czystego transportu (dokument w trakcie opracowania).

Dokumenty z tej kategorii stanowią doniesienia prasowe, a także studia i analizy różnych koncepcji w zakresie transportu publicznego (kolei, autobusów, tramwajów czy rowerów miejskich), rozwoju zrównoważonej mobilności miejskiej (w tym elektromobilności), jak też rozwoju branży BSP (Bezzałogowych Statków Powietrznych) w ramach Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii. Są to dokumenty kluczowe w kontekście prac nad Strategią Rozwoju GZM – z uwagi na fakt, że integracja i organizacja transportu na poziomie metropolii (ZTM, Kolej Metropolitalna, Rower Metropolitalny itp.) stanowi obecnie jedno z wiodących zadań GZM.

Dokumenty metropolitalne – mapy, statystyki

W tej kategorii znajduje się 5 dokumentów metropolitalnych w formie map, statystyk itd.:

77. Dane zgromadzone na Portalu Otwartych Danych GZM.
78. Dane statystyczne z Metropolitalnego Obserwatorium Społeczno-Ekonomicznego Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii (portal InfoGZM).

79. Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w GZM w 2016 r.

80. Programy rewitalizacji (na obszarze GZM).

81. Dynamika zmian liczby ludności w siatce 25 ha w latach 2014-2019.

Wśród kluczowych danych statystycznych zawartych w powyższych materiałach można wymienić:

- Dane demograficzne: liczba ludności z podziałem na poszczególne płcie i grupy wiekowe, piramida wieku ludności, gęstość zaludnienia, przyrost naturalny, zgony, saldo migracji itd., wraz z trendami i prognozami zmian w kolejnych latach oraz w poszczególnych gminach;
- Dane gospodarcze: dochody i wydatki gmin, wpływy z podatków, wysokość bezrobocia w podziale na sektor, rodzaj działalności, klasy wielkości itp.;
- Dane dot. transportu zbiorowego na terenie GZM (m.in. rozkład jazdy i lokalizacja przystanków, rodzaje biletów czy lokalizacja punktów sprzedaży biletów);
- Dane nt. mieszkalnictwa: liczba mieszkań, średnia powierzchnia, przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie itp.;
- Inne dane przestrzenne, np. pokrycie planami zagospodarowania, plany rewitalizacji, dane nt. terenów zielonych, infrastruktury transportowej, rowerowej itp.;
- Dane nt. przepływów ludności, związanych z zatrudnieniem, między poszczególnymi gminami członkowskimi GZM.

Niniejsze materiały będą stanowić źródło informacji statystycznych dot. kwestii gospodarczych, społecznych, demograficznych, przestrzennych i innych. W kontekście prac projektowych dane te będą kluczowe w szczególności na II i III etapie, przy opracowaniu Diagnozy Stanu GZM oraz wyznaczeniu obszarów funkcjonalnych. Na podstawie danych z powyższych dokumentów możliwe będzie wyznaczenie zmian gospodarczych, jakie w ostatnim czasie zaszły i zajądą w ciągu najbliższych lat na obszarze GZM.

Dokumenty metropolitalne – młodzież i osoby starsze

W tej kategorii znajdują się 4 dokumenty dot. młodzieży i osób starszych:

82. Raport „Uczelnie i studenci w GZM”.

83. Raport z projektu pn. „Młodzi robią Metropolię”.

84. Metropolia przyjazna seniorom – poradnik dla instytucji, organizacji i gmin.

85. Raport diagnostyczny wraz z rekomendacjami rozwiązań do zastosowania w perspektywie do roku 2035 w obszarze dotyczącym potencjału rozwojowego srebrnej gospodarki na terenie GZM (dokument w trakcie opracowania).

Dokumenty te zawierają podstawowe informacje nt. polityk młodzieżowych i senioralnych na obszarze GZM oraz działań podejmowanych wobec tych dwóch grup wiekowych. Odnośnie do młodzieży i studentów głównym celem jest nie tylko włączanie osób młodych w procesy decyzyjne oraz uzyskiwanie informacji zwrotnej na temat pożądanego kierunku zmian GZM, ale również uczynienie z GZM atrakcyjnego miejsca do życia.

W kontekście polityki wobec osób starszych powyższe materiały prezentują zalecenia w zakresie aktywizacji i współpracy z osobami w podeszłym wieku oraz propozycje działań na rzecz zwiększania udziału osób starszych w procesach współdecydowania. Dokumenty te przedstawiają również rekomendacje rozwiązań do zastosowania w perspektywie do roku 2035 w obszarze dotyczącym potencjału rozwojowego srebrnej gospodarki na terenie GZM.

Wszystkie powyższe wnioski, zalecenia i pomysły znajdują odzwierciedlenie w zapisach Strategii Rozwoju GZM dot. kluczowych działań wobec młodzieży i studentów oraz seniorów.

Dokumenty metropolitalne – środowisko

W tej kategorii znajduje się 17 dokumentów dot. środowiska:

86. Metropolia samowystarczalna energetycznie – „Droga do samowystarczalności energetycznej do 2050 roku dla Metropolii GZM”.
87. Koncepcja zapewnienia Zielonego Wodoru na potrzeby floty GZM (dokument w trakcie opracowania).
88. Koncepcja rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii (OZE) w gminach GZM jako jedno z narzędzi osiągnięcia celu Metropolii samowystarczalnej energetycznie (dokument w trakcie opracowania).
89. Przygotowanie opracowań/danych/analiz wspierających gminy w zakresie dążenia do spełnienia wymagań uchwały antysmogowej, POP i Polityki energetycznej Polski do 2040 (dokument w trakcie opracowania).
90. RAPORT 2/2020. Jakość powietrza – wybrane informacje.
91. Green GZM. „Zielony wymiar” Metropolii.
92. Analiza potrzeb i możliwości inwestycyjnych na terenie GZM w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi.
93. Analiza modeli prawno-biznesowych dla Instalacji Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych na Terenie GZM.
94. Wielokryterialna analiza lokalizacji ITPOK na terenie GZM.
95. Diagnoza stanu istniejącego i potrzeb miast i gmin członkowskich Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w zakresie wód opadowych na podstawie wywiadów bezpośrednich.
96. „Pada deszcz, zbieraj wodę!” Opracowanie materiałów graficznych zawierających katalog rozwiązań gospodarowania wodami opadowymi.
97. Broszura „Metropolitalne Łąki Kwietne”.
98. Gospodarowanie wodami na terenie Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii – wybrane informacje.
99. Projekt wspierający działania gmin/miast GZM w implementowaniu rozwiązań w zakresie małej retencji (dokument w trakcie opracowania);
100. Rekomendacje dla gmin GZM w zakresie tzw. zielonych urzędów (dokument w trakcie opracowania).
101. Rekomendacje w zakresie terenów zielonych na terenie miast (dokument w trakcie opracowania).
102. Metropolitalny Plan Adaptacji do Zmian Klimatu lub dokument równoważny (dokument w trakcie opracowania).

Dokumenty te podejmują tematykę związaną ze stanem środowiska, w tym z kwestiami zanieczyszczenia (powietrza, wody, gleby) i degradacji ekosystemów, a także wpływu i adaptacji do zmian wynikających z ocieplenia klimatu. Postępujące zmiany klimatyczne przyczyniają się do coraz częstszego występowania anomalii pogodowych, takich jak gwałtowne deszcze nawalne, tornada, fale upałów czy intensywne susze, a w długim okresie mogą spowodować również wyjątkowość gleb czy zmniejszenie dostępności wody pitnej.

W celu niwelowania tych negatywnych wpływów konieczne jest podjęcie działań zarówno na szczeblu krajowym, jak i regionalnym. Materiały poddane analizie określają kierunki działań, które miałyby na celu zmniejszenie antropopresji na środowisko, np. poprzez zwiększenie liczby terenów czynnych biologicznie, lepszą gospodarkę wodami opadowymi czy odpadami bądź przez osiągnięcie samowystarczalności energetycznej przez GZM. Dokumenty te zawierają również zestaw

rekomendacji dla władz lokalnych, regionalnych i metropolitalnych co do tego, jak w najbliższych latach osiągnąć ww. cele.

Dokumenty metropolitalne – identyfikacja wizualna GZM

W tej kategorii znajduje się jeden dokument dot. identyfikacji wizualnej GZM:

103. Księga Znak Górnśląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Księga znaku wyznacza podstawowe zasady systemu identyfikacji wizualnej Górnśląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, określa także zbiór obowiązujących reguł, dotyczących stosowania znaków, kolorów, czcionek oraz dopuszczalnej i niedopuszczalnej formy wykorzystania znaku i jego modyfikacji.

Publikacje dot. tematyki metropolitalnej, obszarów funkcjonalnych i materiały metodyczne

W tej kategorii znajdują się 2 dokumenty dot. szeroko rozumianej tematyki metropolitalnej:

104. Strategia Rozwoju Gminy – poradnik praktyczny.

105. Modele struktury funkcjonalno-przestrzennej w strategiach rozwoju.

Materiały te stanowią zbiór użytecznych wskazówek, dotyczących samego procesu przygotowania strategii rozwoju jednostki samorządu terytorialnego, w tym opracowania diagnozy sytuacji w różnych aspektach (np. społecznym, gospodarczym, przestrzennym), powielających się z aspektami Diagnozy Stanu GZM czy modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej. Rekomendacje zawarte w powyższych dokumentach ułatwiają również wyznaczenie celów i kierunków oraz oczekiwanych rezultatów strategii, wraz z planem ich realizacji.

Strategie rozwoju gmin GZM i powiatów z obszaru GZM

W ramach analizy strategii rozwoju gmin członkowskich GZM oraz powiatów z obszaru GZM przeanalizowanych zostało łącznie **41 opracowań** – z 37 gmin i 4 powiatów. W momencie przygotowania niniejszego raportu **18 gmin i 3 powiaty dysponowały aktualnymi strategiami rozwoju**, podczas gdy aż **22 samorządy (20 gmin i 2 powiaty) nie posiadały aktualnego dokumentu** (tj. o horyzoncie czasowym sięgającym minimum do 2021 r.). W ramach ww. 22 samorządów **10 gmin i 2 powiaty były w trakcie aktualizacji bądź opracowania nowej strategii rozwoju** (gminy: Będzin, Bieruń, Bobrowniki, Bytom, Gierałtowice, Knurów, Łędziny, Pilchowice, Siewierz, Tychy oraz powiaty: bieruńsko-łędziński i gliwicki), natomiast **10 gmin nie informowało o pracach nad nową strategią** – mimo dezaktualizacji obecnego dokumentu (gminy: Chełm Śląski, Kobiór, Mierzęcice, Mysłowice, Ożarówce, Piekary Śląskie, Siewierz, Stawków, Sosnowiec, Wojkowice) bądź o braku jakiegokolwiek relatywnie nowej strategii rozwoju, tj. obowiązującej do 2020 r. (gminy: Kobiór, Mierzęcice, Ożarówce i Wojkowice). W związku z brakiem jakiegokolwiek dokumentu strategicznego na poziomie gminnym ostatnie cztery gminy nie zostały uwzględnione w niniejszej analizie.

Wspomniane 41 strategii gmin i powiatów zostało przeanalizowanych w sposób komparatywny, tj. poprzez porównanie kluczowych zapisów: wizji i misji, celów strategicznych, mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń. Takie podejście pozwoliło na kompleksową identyfikację zagadnień kluczowych podczas prac nad Strategią Rozwoju GZM.

W przypadku celów strategicznych oraz mocnych/słabych stron oraz szans i zagrożeń⁶ przyjęto uogólniony zestaw kwestii powtarzających się w ww. strategiach. Lista takich zagadnień wygląda następująco:

- **Cele strategiczne:** poprawa warunków i jakości życia; rozwój gospodarczy; zrównoważony rozwój; poprawa jakości komunikacji (w tym transportu zbiorowego); rewitalizacja; lepsza

⁶ Mocne strony zostały omówione łącznie z szansami, a słabe strony łącznie z zagrożeniami. Wynika to z niespójności podejścia do różnic pomiędzy tymi kategoriami w analizowanych dokumentach, co przekłada się na powtórzenie analogicznych wątków.

dostępność i/lub poprawa jakości usług i infrastruktury społecznej; działania na rzecz osób młodych; rozwój usług i infrastruktury dla osób o szczególnych potrzebach (osób starszych, z niepełnosprawnościami itp.); rozwój kulturalno-turystyczny; dbałość o środowisko; integracja i aktywizacja lokalnej społeczności; zwalczanie problemów społecznych, zwiększenie poziomu bezpieczeństwa oraz inne czynniki.

- **Mocne strony/szanse:** atrakcyjne położenie (lokalizacja, GZM); potencjał gospodarczy i inwestycyjny (tereny przemysłowe, miejsca pracy itd.); dostępność terenów inwestycyjnych; dobry stan infrastruktury publicznej (transportowej, społecznej itd.); pozytywne trendy migracyjne; dobry poziom usług publicznych; szeroka baza edukacyjna, bliskość zaplecza akademickiego; stan środowiska naturalnego; infrastruktura rekreacyjno-turystyczna; silna tożsamość lokalna oraz inne czynniki.
- **Słabe strony/zagrożenia:** konkurencja z sąsiadującymi gminami/powiatami; słabo rozwinięta lokalna gospodarka, negatywne trendy gospodarcze; brak atrakcyjnych terenów inwestycyjnych, słabe planowanie przestrzenne; niska jakość infrastruktury publicznej (transportowej, społecznej itd.); depopulacja, starzenie się społeczeństwa; słaby dostęp do usług i dóbr publicznych i/lub ich niska jakość; brak perspektyw dla młodych osób, emigracja zarobkowa; stan środowiska naturalnego, obecność skutków szkód pogórnictwa; deindustrializacja i transformacja energetyczna; słabe zaangażowanie społeczne mieszkańców oraz inne czynniki.

Na podstawie analizy porównawczej powyższych zagadnień wyłoniono następujące wnioski:

1. **Wizja i misja** – wiele gmin i powiatów chce być ośrodkami przyjaznymi dla mieszkańców, rozwijającymi się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, o wysokiej jakości życia. Przekłada się to na ambicje dotyczące: dbałości o stan środowiska naturalnego, bezpieczeństwa socjalnego i publicznego, umacniania więzów społecznych, wysokich standardów mieszkaniowych czy dynamicznie rozwijającej się gospodarki.
2. **Cele strategiczne** – najczęściej powtarzające się cele to rozwój gospodarczy, lepsza dostępność i/lub poprawa jakości usług i infrastruktury społecznej, rozwój kulturalno-turystyczny czy dbałość o środowisko. Występują one zarówno w strategiach małych gmin o charakterze wiejskim (np. Bobrowniki, Imielin czy Świerklaniec), jak i dużych ośrodków miejskich (np. Bytom, Katowice, Ruda Śląska czy Zabrze). Jednak zidentyfikowano również pewne różnice. Pojedyncze mniejsze gminy w swoich strategiach rozwoju w dalszym ciągu podkreślają rolę takich kwestii, jak rolnictwo (Gierałtówice) czy poprawa dostępu do Internetu (Siewierz). Z kolei większe gminy stawiają na wyzwania wizerunkowe (Bytom), rewitalizację (np. Siemianowice Śląskie), dostępność mieszkań (Gliwice) czy metropolitalność rozumianą jako dostarczanie zróżnicowanych funkcji miejskich (Gliwice, Katowice, Zabrze).
3. **Mocne strony/szanse** – niemal wszystkie gminy i powiaty jako zaletę wskazują swoje atrakcyjne położenie (w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii/Aglomeracji Górnośląskiej i/lub w pobliżu szlaków transportowych) oraz możliwości rekreacyjno-turystyczne. Najczęściej wymienianymi mocnymi stronami bądź szansami, szczególnie w przypadku większych ośrodków, są: potencjał gospodarczy i inwestycyjny oraz rozwinięta oferta komunikacji zbiorowej. Mniejsze gminy, często o przeważających funkcjach mieszkalnych, zwracają natomiast bardziej uwagę na dobry stan środowiska naturalnego, pozytywne trendy migracyjne (wskutek suburbanizacji), a także silną tożsamość lokalną.
4. **Słabe strony/zagrożenia** – większość gmin i powiatów jako słabą stronę bądź zagrożenie postrzega negatywne trendy demograficzne (depopulacja wraz ze starzeniem się społeczeństwa) oraz konkurencję z sąsiednimi gminami, powiatami i regionami, najczęściej w zakresie warunków społeczno-gospodarczych bądź oferty turystyczno-kulturalnej. Często istotną kwestię stanowi także niezadowolający stan części infrastruktury publicznej (transportowej lub społecznej) bądź gorszy stan środowiska naturalnego (w tym wskutek szkód pogórnictwa). Także tutaj pojawiły się pewne różnice pomiędzy w gminami. Gminy wiejskie wspominają często o kwestii słabego zaangażowania społecznego mieszkańców bądź niewykorzystywania potencjału turystyczno-kulturowego. Z kolei większe ośrodki miejskie mierzą się z problemami, takimi jak: negatywne trendy gospodarcze, brak

atrakcyjnych terenów inwestycyjnych (w wyniku gorszego planowania przestrzennego bądź nierozwiązanych kwestii własnościowych) oraz deindustrializacja i transformacja energetyczna.

Podsumowując analizę porównawczą, można stwierdzić, że zarówno mniejsze ośrodki (często o charakterze miejsko-wiejskim), jak i większe miasta należące do Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, a także powiaty tzw. ziemskie w swoich strategiach rozwoju wskazują na atrakcyjne położenie, znaczny potencjał gospodarczy, ale również na niekorzystne trendy demograficzne czy wzajemną konkurencję. Zarazem można wykazać zasadnicze różnice między powyższymi typami JST. Na skutek suburbanizacji niektóre gminy miejsko-wiejskie charakteryzują pozytywne trendy migracyjne. W związku z powyższym takie gminy pełnią głównie funkcję sypialni miast, co odzwierciedla ich cele strategiczne – gminy te dążą do stworzenia jak najlepszych warunków mieszkalnych (np. poprzez czyste środowisko czy ofertę turystyczno-rekreacyjną), w mniejszym stopniu skupiając się np. na rozwoju gospodarczym. Z kolei ośrodki bardziej zurbanizowane stawiają na odwrócenie trendu suburbanizacji, m.in. poprzez działania rewitalizacyjne czy rozwój funkcji wielkomiejskich.

Wnioski z powyższej analizy zostaną uwzględnione przy opracowaniu Diagnozy Stanu GZM, w szczególności analizach strategicznych.

Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin GZM

Analiza studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP) obejmuje 41 studiów z każdej gminy członkowskiej GZM. Dokumenty zawierają kwestie istotne z perspektywy prac nad Strategią Rozwoju GZM, tj.:

1. W zakresie uwarunkowań – kwestie wynikające z:

- a. Dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu, w tym obecności złóż kopalin, a więc również działalności górniczej i szkód pogórnich;
- b. Występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych (dotyczy terenów o dużych walorach przyrodniczych, kulturowych i zabytkowych);
- c. Stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym obecności terenów rolniczych czy zagrożonych powodzią i osuwaniem się mas ziemnych;
- d. Jakości życia mieszkańców;
- e. Pełnienia funkcji i realizacji zadań publicznych na poziomie ponadlokalnym, w tym metropolitalnym.

Rozstrzygnięcia dotyczące kierunków zagospodarowania, w tym kwestii:

- a. Kierunków rozwoju zabudowy mieszkaniowej;
- b. Kierunków rozwoju terenów usługowych;
- c. Kierunków rozwoju terenów aktywności gospodarczej;
- d. Kierunków rozwoju terenów przeznaczonych na cele sportowo-rekreacyjne;
- e. Kierunków rozwoju terenów na cele turystyczne;
- f. Przekształceń terenów zdegradowanych działalnością górniczą i przemysłową;
- g. Kierunków rozwoju układu komunikacyjnego;
- h. Kierunków rozwoju infrastruktury technicznej;
- i. Ochrony przyrody (w tym zarówno terenów, jak i np. wód powierzchniowych);
- j. Ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Na podstawie analizy studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin członkowskich GZM można wskazać trzy wiodące typy gmin o podobnych uwarunkowaniach zewnętrznych i wewnętrznych oraz kierunkach zagospodarowania.

Pierwszą grupę stanowią duże **miasta na prawach powiatu** (Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy i Zabrze). Wśród uwarunkowań dotyczących tych miast można wskazać na:

- Korzystne położenie w pobliżu krajowych i międzynarodowych korytarzy transportowych oraz w sąsiedztwie międzynarodowego portu lotniczego, co potencjalnie zwiększa atrakcyjność inwestycyjną tych miast, a w konsekwencji daje dobre uwarunkowania do dynamicznego rozwoju gospodarczego, a więc w kontekście przestrzennym również rozwoju terenów aktywności gospodarczej czy dalszego rozwoju układu komunikacyjnego;
- Pełnienie funkcji metropolitalnych – co wiąże się z obecnością usług wysokiego poziomu o znaczeniu wojewódzkim i ponadregionalnym, a więc także z istnieniem obiektów służących do organizacji imprez artystycznych i sportowych rangi międzynarodowej, centrów kongresowych i wystawienniczych, a także wysokiej jakości powierzchni biurowych i hoteli oraz centrów rozrywki;
- Zagrożenie regresem demograficznym – niekorzystne prognozy demograficzne dla dużych miast wiążą się zarówno z ujemnym przyrostem naturalnym czy ujemnym saldem migracji, jak i z postępującą suburbanizacją, w efekcie której znaczny odsetek osób przebywających na co dzień na terenie tych miast nie zamieszkuje w nich. W odpowiedzi na ww. trendy duże miasta z obszaru GZM wskazują na konieczność poprawy wizerunku miasta i standardów jakości życia.

Z kolei kierunki zagospodarowania przestrzennego dominujące w dużych miastach skupiają się głównie wokół poprawy jakości życia, w związku z czym najczęściej wskazywane kierunki to:

- Zapewnienie spójności terytorialnej miast, tak by zachować także spójność ekonomiczno-społeczną i zapobiec dezintegracji ich struktury funkcjonalnej przez licznie występujące tereny poprzemysłowe;
- Rozwój zabudowy mieszkaniowej poprzez zagęszczanie centrów miast, wraz z rozwojem terenów usługowych i sportowo-rekreacyjnych, co ma na celu zapobieżenie następującym procesom, występującym w tych gminach: suburbanizacji i niekontrolowanemu rozlewaniu się, a także gentryfikacji centrów tych miast;
- Poprawa stanu środowiska, w szczególności poprzez przekształcenie, rewitalizację i renowację zdegradowanych terenów poprzemysłowych, a także zwiększenie powierzchni terenów biologicznie czynnych (w tym terenów zielonych). Oprócz działań w wymiarze fizycznym jako kluczową kwestię wskazuje się też zmianę powszechnego i stereotypowego postrzegania dużych miast z obszaru GZM jako miejsc znacznie zanieczyszczonych, o relatywnie niskiej jakości życia.

Druga grupa to **gminy miejskie** (Będzin, Bieruń, Czeladź, Imielin, Knurów, Łęczyny, Łaziska Górne, Mikołów, Pyskowice, Radzionków, Sławków, Tarnowskie Góry i Wojkowice). Do uwarunkowań przestrzennych najczęściej wskazywanych na terenie tych gmin należą:

- Postępująca utrata funkcji społeczno-gospodarczych przez miasta średniej wielkości na rzecz sąsiednich większych ośrodków miejskich wskutek transformacji politycznej i społeczno-gospodarczej po 1989 r. oraz silnej deindustrializacji, co w efekcie spowodowało problemy z utrzymaniem bazy ekonomicznej tych miast i odpływ ludności do pobliskich większych miast, o lepszych perspektywach rozwoju;
- Zagrożenie oddziaływaniem szkód górniczych oraz obecność negatywnych skutków dawnej działalności górniczej i przemysłowej, takich jak degradacja środowiska, awaryjność sieci infrastruktury technicznej czy, w kontekście gospodarczym, ograniczenie i wykluczenie możliwości rozwojowych.

Natomiast w kwestii wiodących kierunków zagospodarowania przestrzennego warto wymienić:

- Rozwój terenów usługowych, w tym zwiększenie dostępu do usług publicznych i infrastruktury społecznej;

- Przekształcenie terenów zdegradowanych działalnością górnictwem i przemysłową, wraz z nadaniem im nowych funkcji: usługowych, sportowo-rekreacyjnych, turystycznych itp.;
- Rozwój terenów aktywności gospodarczej (w tym z wykorzystaniem terenów poprzemysłowych) w celu aktywizacji gospodarczej tych miast.

Trzecią grupę stanowią **gminy wiejskie i miejsko-wiejskie** (Bobrowniki, Bojszowy, Chełm Śląski, Gierałtówice, Kobiór, Mierzęcice, Ożarówice, Pilchowice, Psary, Rudziniec, Świerklaniec, Wyry czy Zbrostawice, a także Siewierz i Sośnicowice). Dominujące uwarunkowania przestrzenne występujące na obszarze tych gmin to:

- Dominacja zabudowy jednorodzinnej oraz funkcji mieszkalnych, sportowo-rekreacyjnych i turystycznych, związana z pozytywnymi trendami migracyjnymi i demograficznymi (napływ ludności z większych miast);
- Sporadyczne występowanie terenów aktywności gospodarczej – przy równoczesnej obecności licznych terenów zielonych, a czasami także terenów rolniczych;
- Gorszy niż w większych ośrodkach (tj. gminach miejskich i miastach na prawach powiatu) stopień skomunikowania komunikacją drogową i kolejową (w tym komunikacją zbiorową) z sąsiednimi gminami i okolicznymi ośrodkami aglomeracyjnymi.

W odpowiedzi na powyższe uwarunkowania gminy wiejskie z obszaru GZM wskazywały najczęściej na następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- Rozwój terenów na cele sportowo-rekreacyjne i turystyczne, w tym ochrona walorów przyrodniczych;
- Rozwój układu komunikacyjnego, zwłaszcza w celu realizacji potrzeb komunikacyjnych i transportowych ludności, w dużej mierze korzystającej wyłącznie z funkcji mieszkalnych i rekreacyjnych tych gmin, a zarobkującej w sąsiednich większych ośrodkach gospodarczych;
- Rozwój i zwiększenie dostępności infrastruktury publicznej, w tym infrastruktury technicznej, społecznej czy komunikacyjnej.

We wszystkich typach gmin (zarówno w miastach na prawach powiatu, gminach miejskich, jak i wiejskich czy miejsko-wiejskich) występowały skupiska złóż kopalnych, a co za tym idzie, także tereny pogórnice, co stanowi cechę charakterystyczną znacznej części regionu, w którym znajduje się Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia.

Zapisy poszczególnych SUIKZP zostaną wzięte pod uwagę podczas etapu III prac (delimitacji obszarów spójnych terytorialnie) przy pozyskiwaniu danych i informacji do wyznaczenia obszarów funkcjonalnych GZM oraz identyfikacji kryteriów i metod ich wyznaczenia.

Warto zaznaczyć, że z 41 gmin członkowskich GZM 13 gmin (Chełm Śląski, Gierałtówice, Gliwice, Katowice, Knurów, Łaziska Górne, Mikołów, Piekary Śląskie, Pyskowice, Siemianowice Śląskie, Świerklaniec, Tarnowskie Góry, Zbrostawice) przyjęło w ostatnim czasie uchwały w sprawie przystąpienia do zmiany SUIKZP. Z kolei 4 gminy z obszaru GZM (Lędziny, Mysłowice, Rudziniec, Świętochłowice) wyłożyły w ostatnim czasie do publicznego wglądu projekty nowych SUIKZP. W związku z powyższym prace będą opierały się na możliwie aktualnych źródłach.

5. Kluczowe wnioski z analizy: zarządzanie ryzykiem w toku realizacji etapów II-IV projektu

Zarządzanie ryzykiem stanowi niezbędny element metodyki zarządzania procesem prac nad Strategią Rozwoju GZM ze względu na wysoki poziom złożoności zadania, konieczność współpracy z licznymi interesariuszami, a także stosunkowo krótki czas trwania projektu. Wstępna analiza ryzyka stanowiła element oferty. Na etapie przygotowawczym dokonano ponownego przeglądu wszystkich ryzyk, istotnych zarówno z perspektywy etapu I, jak i dalszych etapów projektu (załącznik nr 6 zawiera materiał dot. ryzyk dla etapów II-IV, następujących po etapie przygotowawczym).

Dla każdego z ryzyk określono prawdopodobieństwo wystąpienia oraz poziom istotności. Najważniejsze ryzyka to trudności we współpracy i niedostateczne zaangażowanie interesariuszy oraz nieterminowe przekazywanie danych przez interesariuszy, a także wpływ uwarunkowań epidemicznych. Zewnętrzne ryzyka mogą przełożyć się przede wszystkim na opóźnienia w realizacji projektu ze względu na jego relatywnie krótki czas. Merytoryczne powodzenie procesu jest uwarunkowane czynnikami wewnętrznymi, leżącymi po stronie Zamawiającego oraz Wykonawcy.

Dla każdego z 11 ryzyk określono działania zapobiegające wystąpieniu ryzyka (w tym m.in. odpowiednie planowanie, wyprzedzające działania komunikacyjne, bieżące monitorowanie sytuacji), a także działania, które zostaną podjęte w razie wystąpienia ryzyka (dodatkowe działania komunikacyjne, działania naprawcze – podejmowane w porozumieniu z Zamawiającym).

W przypadku zwiększonego prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka lub identyfikacji istotnego ryzyka Wykonawca przekaze taką informację Zamawiającemu (taką rolę odgrywają również cotygodniowe spotkania statusowe, odbywające się od początku realizacji II etapu projektu). Dodatkowo sprawozdania przygotowywane na koniec każdego miesiąca zawierają informacje na temat ew. ryzyk, zidentyfikowanych w danym okresie sprawozdawczym.

6. Kluczowe wnioski z Wykazu interesariuszy

Opracowanie Strategii Rozwoju GZM wymaga zaangażowania interesariuszy w zróżnicowanych rolach. Dokument pn. Wykaz interesariuszy wraz ze sposobami ich angażowania opisuje podstawy prawne tego zaangażowania, w tym Ustawę z dnia 9 marca 2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim (Dz.U. z 2021 r. poz. 1277 – tekst jednolity), Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2021 r. poz. 1372 – tekst jednolity), Ustawę z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2021 r. poz. 1057 – tekst jednolity) oraz Ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o cechach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2021 poz. 247 – tekst jednolity). W odniesieniu do prac nad Strategią Rozwoju GZM konsultacje i inne metody zaangażowania interesariuszy określone są w odpowiednich Uchwałach Zgromadzenia Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Na podstawie analizy powyższych dokumentów oraz analizy *desk research* określono następujące kategorie interesariuszy:

- **w ramach administracji publicznej:** gminy członkowskie GZM, powiaty z obszaru GZM (oprócz miast na prawach powiatu), gminy sąsiedzkie GZM, związki skupiające gminy z obszaru GZM oraz podmioty reprezentujące administrację regionalną i rządową;
- **w ramach sektora gospodarczego:** instytucje otoczenia biznesu (klastry, izby gospodarcze, parki technologiczne i przemysłowe oraz inne podmioty, takie jak specjalna strefa ekonomiczna), organizacje pracodawców, sektor przemysłowy i usługowy oraz mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa;
- **w ramach sektora społecznego:** mieszkańcy GZM, organizacje społeczne i pozarządowe, przedstawiciele społeczności lokalnych (w tym seniorów, dzieci, młodzieży i osób z niepełnosprawnościami) oraz instytucje związane z kulturą i turystyką;
- **w ramach sektora nauki:** uczelnie wyższe z obszaru GZM i jednostki naukowo-badawcze;
- **w ramach innych instytucji:** kluczowe podmioty, mające wpływ na funkcjonowanie transportu na obszarze GZM, oraz Spółki Skarbu Państwa.

Określono również następujące formy angażowania interesariuszy w odniesieniu do ich poszczególnych grup:

- **konsultacje ustawowe projektu Strategii Rozwoju GZM** – przede wszystkim w formie przekazywania uwag do projektu ze strony mieszkańców oraz innych uprawnionych podmiotów, wskazanych w ustawach i/lub ww. uchwałach. W celu zachowania przejrzystości termin „konsultacje” nie będzie wykorzystywany do innych działań partycypacyjnych;
- **uzyskanie opinii** – w tym od Zarządu Województwa oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska;
- **uzyskanie pozytywnej opinii organu nadzoru** – w przypadku Strategii Rozwoju GZM uzyskanie opinii Wojewody Śląskiego;
- **inne formy partycypacji** – pozostałe formy angażowania interesariuszy, które nie są ściśle uregulowane prawnie, jednak ich realizacja zapewni wysoką wartość merytoryczną dokumentu, a także odpowiednią reprezentację społeczności GZM. Należą do nich zarówno formy otwarte (np. ogólnodostępny formularz dot. wizji GZM), jak i zamknięte/sprofilowane (np. spotkania z przedstawicielami gmin).

Efektywne zaangażowanie interesariuszy w proces prac nad Strategią Rozwoju GZM, oprócz spełnienia wymagań prawnych, ma kluczowe znaczenie dla społecznej akceptacji przyszłych zapisów dokumentu. Wynikające korzyści można przedstawić w dwóch wymiarach:

- **wymiar ekspercki** – interesariusze Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii dysponują unikalną wiedzą i doświadczeniem, których wykorzystanie przyczyni się do podniesienia wartości merytorycznej produktów końcowych. Wielu interesariuszy można uznać za ekspertów w dziedzinach powiązanych z funkcjonowaniem GZM i jej otoczenia społeczno-gospodarczego.

Również zaangażowanie podmiotów opiniujących i nadzorujących ma na celu weryfikację spełniania przez Strategię Rozwoju GZM odpowiednich wymogów, w tym zgodności z dokumentami wyższego rzędu;

- **wymiar partycypacyjny** – opracowanie pn. Strategia rozwoju gminy. Poradnik praktyczny wskazuje, że działania partycypacyjne „stanowią część procesu budowania wspólnoty lokalnej i podejmowania decyzji wspólnie przez samorząd i mieszkańców. Celem konsultacji jest wspólne opracowanie dokumentu strategii, a w perspektywie współpraca na etapie jej realizacji”. Dzięki zaangażowaniu interesariuszy Strategia Rozwoju GZM będzie wyrażać cele i dążenia społeczności lokalnej – odpowiednio wyważone, aby zapewnić spójność.

Właściwe określenie korzyści z zaangażowania interesariuszy w ramach obu wymiarów przełożyło się na ich priorytetyzację oraz dopasowanie do nich odpowiednich form kontaktu/metod angażujących.

W dokumencie pn. Wykaz interesariuszy wraz ze sposobami ich zaangażowania przedstawiono listę kategorii interesariuszy (w tym z grup: administracja publiczna, sektor gospodarczy, mieszkańcy GZM, organizacje społeczne i pozarządowe, przedstawiciele społeczności lokalnych, instytucje związane z kulturą i turystyką, uczelnie wyższe i jednostki naukowo-badawcze oraz inne instytucje). Dla tych kategorii, w przypadku których było to możliwe i zasadne, wskazano listę konkretnych interesariuszy, która podlegała szczegółowym ustaleniom z Zamawiającym. Dla każdej z kategorii określono również priorytetowość w wymiarach: partycypacyjnym (reprezentacja głosów mieszkańców GZM), eksperckim (unikalna lub wysoka wiedza o problemach GZM), prawnym (formalny obowiązek zaangażowania podmiotu).

Lista przeanalizowanych kategorii:

1. Gminy członkowskie GZM;
2. Powiaty z obszaru GZM (oprócz miast na prawach powiatu);
3. Gminy sąsiedzkie GZM;
4. Administracja regionalna;
5. Związki skupiające gminy z obszaru GZM;
6. Administracja rządowa;
7. Instytucje otoczenia biznesu;
8. Organizacje pracodawców;
9. Sektor przemysłowy i usługowy;
10. Mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa;
11. Mieszkańcy GZM;
12. Organizacje społeczne i pozarządowe oraz przedstawiciele społeczności lokalnych z obszaru GZM;
13. Instytucje i organizacje związane z kulturą i turystyką;
14. Podmioty reprezentujące seniorów;
15. Podmioty reprezentujące dzieci i młodzież;
16. Podmioty zajmujące się kwestiami osób z niepełnosprawnościami, pomocy i włączania społecznego;
17. Uczelnie wyższe;
18. Jednostki naukowo-badawcze;
19. Kluczowe podmioty, mające wpływ na funkcjonowanie transportu na obszarze GZM;
20. Spółki Skarbu Państwa.

Następnie, na podstawie charakterystyki interesariuszy, dla każdego z nich określono odpowiednie metody komunikacji i zaangażowania. Uwzględniono zarówno metody stacjonarne, internetowe, jak i takie, które będą możliwe do realizacji elastycznie, w zależności od aktualnych uwarunkowań pandemicznych. Część metod ma charakter otwarty (np. formularz do wyrażenia opinii, możliwość zgłaszania uwag w procesie konsultacji), inne nie (np. wywiady z konkretnymi interesariuszami). Dla każdej z metod określono, na którym etapie i w odniesieniu do których interesariuszy będą wykorzystywane.

1. Formularz wyrażania opinii;
2. Roboczy kontakt mailowy/telefoniczny;
3. Bieżąca współpraca z kluczowymi interesariuszami (np. w formie zespołu zadaniowego, a także zgłaszania uwag do projektów produktów);
4. Indywidualny wywiad pogłębiony (IDI);
5. Warsztat strategiczny w podregionach;
6. Zogniskowany wywiad grupowy (FGI);
7. Warsztat: kreatywny, z elementami: *design thinking*, analizy PESTEL lub Drzewa-Problemów-Celów (w zależności od potrzeb);
8. GeoAnkieta;
9. Sondaż internetowy z elementami barometru opinii;
10. Punkt konsultacyjny;
11. Spotkanie otwarte;
12. Spotkanie konsultacyjne online;
13. Warsztat konsultacyjny;
14. Pisemne zbieranie uwag;
15. Wystąpienie o wydanie opinii do podmiotów wskazanych w aktach prawnych;
16. Wystąpienie do organu.

W październiku 2021 roku Zamawiający wskazał również na konieczność uwzględnienia współpracy z Metropolitalną Radą Rozwoju GZM, skupiającą przedstawicieli kluczowych interesariuszy. To grono będzie angażowane już podczas realizacji II etapu projektu (prace nad Diagnozą Stanu GZM), a następnie podczas opracowania Strategii Rozwoju GZM oraz konsultacji wersji roboczych dokumentów.

Załączniki

Załącznik 1. Gminy GZM według liczby uczestników procesu

Poniższa tabela przedstawia udział gmin poszczególnego typu w populacji GZM oraz udział wśród wskazań w pytaniu dot. miejsca zamieszkania (dla tych odpowiedzi, w przypadku których to miejsce zostało wskazane – 1 143 ogółem). Dla każdej z grup odsetek nie odbiega od oczekiwań.

Tab. 3. Typy gmin według odsetka uczestników i udziału w populacji

Typ gminy	Udział w populacji	Odsetek wskazań (miejsce zamieszkania)
Gmina wiejska	6,6%	9,5%
Gmina miejsko-wiejska	1,3%	1,3%
Gmina miejska	15,1%	21,5%
Miasto na prawach powiatu	77,0%	67,6%

Poniższa tabela przedstawia dla każdej gminy:

- liczbę wskazań w pytaniu o miejsce zamieszkania;
- liczbę wskazań w pytaniu o codzienną znajomość (np. praca, edukacja).

Kolorem zielonym oznaczono gminy, dla których udział odpowiedzi wśród wszystkich zebranych jest wyraźnie wyższy, niż wynikałoby to z jej udziału w populacji GZM, natomiast kolorem czerwonym te, w których udział odpowiedzi jest wyraźnie niższy. Zgodnie z metodologią wskazaną w rozdziale 3 badanie prowadzone było na poziomie całej GZM – pytanie dotyczyło oceny życia i wizji rozwoju GZM jako całości. Celem badania nie było porównywanie poszczególnych gmin, co wymagałoby zupełnie innej konstrukcji badania.

Tab. 4. Gminy według liczby uczestników zamieszkujących i znających

Gmina	Liczba wskazań – miejsce zamieszkania	Liczba wskazań – znajomość gminy
Będzin	50	218
Bieruń	22	62
Bobrowniki	17	32
Bojszowy	2	20
Bytom	53	301
Chełm Śląski	0	15
Chorzów	50	396
Czeladź	10	144
Dąbrowa Górnicza	61	291
Gierałtowice	12	34
Gliwice	47	378
Imielin	11	39
Katowice	267	1 001
Knurów	18	66

Gmina	Liczba wskazań – miejsce zamieszkania	Liczba wskazań – znajomość gminy
Kobiór	3	52
Lędziny	3	46
Łaziska Górne	35	96
Mierzęcice	0	28
Mikołów	31	228
Mysłowice	37	150
Ożarówce	2	24
Piekary Śląskie	27	151
Pilchowice	5	11
Psary	27	69
Pyskowice	5	36
Radzionków	17	81
Ruda Śląska	33	200
Rudziniec	9	20
Siemianowice Śląskie	33	172
Siewierz	7	42
Sławków	5	24
Sosnowiec	65	333
Sośnicowice	8	22
Świerklaniec	9	77
Świętochłowice	7	105
Tarnowskie Góry	36	164
Tychy	61	304
Wojkowice	3	57
Wry	18	71
Zabrze	32	213
Zbroslawice	5	37
Brak odpowiedzi/inna odpowiedź	175	-

Lista pozostałych załączników

Załącznik nr 2. Raport z prac przygotowawczych – wersja skrócona (PowerPoint) – prezentacja kluczowych wyników działań badawczych została przygotowana w osobnym pliku.

Załącznik nr 3. Formularz dotyczący wizji GZM (wersja do druku) – formularz dotyczący wizji GZM w wersji do druku został przygotowany w osobnym pliku. 78% uczestników procesu wypełniło natomiast formularz w wersji elektronicznej, która zakresowo odpowiadała wersji wydrukowanej (wersja elektroniczna wymagała udzielenia odpowiedzi na pytania i dokończenia ankiety, a także miała nieograniczone pola na odpowiedzi na pytania otwarte).

Załącznik nr 4. Zestawienie ustaleń i wniosków z przeglądu materiałów – pełne zestawienie informacji na temat przeglądu dokumentów, zgodnie z opisem, w rozdziale 4.

Załącznik nr 5. Harmonogram projektu – dokument określa kolejne kroki w ramach poszczególnych etapów trwania projektu wraz z planowanym okresem ich realizacji.

Załącznik nr 6. Zarządzanie ryzykiem w toku realizacji etapów II-IV projektu – dokument dotyczący podejścia do zarządzania ryzykiem w toku realizacji projektu. Wnioski zostały wskazane w rozdziale 5.

Załącznik nr 7. Wykaz interesariuszy wraz ze sposobami ich zaangażowania – informacje na temat tej analizy zostały wskazane w rozdziale 6.